

SLOVENSKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavného súdu Slovenskej republiky

V mene Slovenskej republiky

PL. ÚS 12/01-297

Ústavný súd Slovenskej republiky na verejnom zasadnutí 4. decembra 2007 v pléne zloženom z predsedníčky Ivetty Macejkovej a zo sudcov Jána Auxta, Petra Brňáka, Ľubomíra Dobríka, Ľudmily Gajdošíkovej, Sergeja Kohuta, Jána Lubyho, Milana Ľalíka, Lajosa Mészárosa, Marianny Mochnáčovej, Ladislava Orosza a Rudolfa Tkáčika o návrhu skupiny 31 poslancov Národnej rady Slovenskej republiky, zastúpenej JUDr. D. L., poslancom Národnej rady Slovenskej republiky, na začatie konania podľa čl. 125 písm. a) a b) Ústavy Slovenskej republiky o súlade § 4, § 6, § 7, § 8, § 10 a § 11 zákona Slovenskej národnej rady č. 73/1986 Zb. o umelom prerušení tehotenstva v znení zákona č. 419/1991 Zb. s čl. 15 ods. 1 a 4 Ústavy Slovenskej republiky, o súlade § 4, § 5 ods. 2 a 3 a § 9 vyhlášky Ministerstva zdravotníctva Slovenskej socialistickej republiky č. 74/1986 Zb. v znení zákona č. 98/1995 Z. z., ktorou sa vykonáva zákon Slovenskej národnej rady č. 73/1986 Zb. o umelom prerušení tehotenstva, s čl. 15 ods. 1 a 4 Ústavy Slovenskej republiky a o súlade § 2 ods. 3 vyhlášky Ministerstva zdravotníctva č. 74/1986 Zb. v znení zákona č. 98/1995 Z. z., ktorou sa vykonáva zákon Slovenskej národnej rady č. 73/1986 Zb. o umelom prerušení tehotenstva, s čl. 123 v spojení s čl. 2 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky a s § 4 a § 12 zákona Slovenskej národnej rady č. 73/1986 Zb. o umelom prerušení tehotenstva v znení zákona č. 419/1991 Zb., za účasti Národnej rady Slovenskej republiky, zastúpenej JUDr. M. A., Z., a Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky, zastúpeného MUDr. I. V., ministrom zdravotníctva Slovenskej republiky, takto

rozhodol:

1. Ustanovenie § 2 ods. 3 vyhlášky Ministerstva zdravotníctva Slovenskej socialistickej republiky č. 74/1986 Zb. v znení zákona č. 98/1995 Z. z., ktorou sa vykonáva zákon Slovenskej národnej rady č. 73/1986 Zb. o umelom prerušení tehotenstva v znení zákona č. 419/1991 Zb., nie je v súlade s čl. 123 v spojení s čl. 2 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky.

2. Vo zvyšnej časti návrhu skupiny 31 poslancov Národnej rady Slovenskej republiky nevyhovuje.

O d ô v o d n e n i e :

I.

Predmet konania

1. Ústavnému súdu Slovenskej republiky (ďalej len „ústavný súd“) bol doručený návrh skupiny 31 poslancov Národnej rady Slovenskej republiky (ďalej len „navrhovateľ“ alebo „navrhovatelia“) na začatie konania podľa čl. 125 ods. 1 písm. a) a b) Ústavy Slovenskej republiky (ďalej aj „ústava“)

- o súlade § 4, § 6, § 7, § 8, § 10 a § 11 zákona č. 73/1986 Zb. o umelom prerušení tehotenstva v znení zákona č. 419/1991 Zb. (ďalej len „zákon o umelom prerušení tehotenstva“ alebo „zákon“) s čl. 15 ods. 1 a ústavy,
- o súlade § 4, § 5 ods. 2 a 3 a § 9 vyhlášky Ministerstva zdravotníctva Slovenskej socialistickej republiky č. 74/1986 Zb. v znení vyhlášky č. 98/1995 Z. z., ktorou sa vykonáva zákon o umelom prerušení tehotenstva (ďalej len „vyhláška“), s čl. 15 ods. 1 a 4 ústavy, a
- o súlade § 2 ods. 3 vyhlášky s čl. 123 v spojení s čl. 2 ods. 2 ústavy a s § 4 a § 12 zákona o umelom prerušení tehotenstva.

2. Napadnuté ustanovenia zákona o umelom prerušení tehotenstva znejú:

„Podmienky pre umelé prerušenie tehotenstva

§ 4

Žene sa umelo preruší tehotenstvo, ak o to písomne požiada, ak tehotenstvo nepresahuje 12 týždňov a ak tomu nebránia jej zdravotné dôvody.

§ 6

(1) Žene, ktorá nedovŕšila šesťnásť rokov, možno umelo prerušiť tehotenstvo podľa § 4 so súhlasom zákonného zástupcu, prípadne toho, komu bola zverená do výchovy.

(2) Ak bolo podľa § 4 umelo prerušené tehotenstvo žene vo veku od šesťnásť do osemnásť rokov, vyzrozumie sa o tom zdravotnícke zariadenie jej zákonného zástupcu.

Postup pri prejednávani umelého prerušenia tehotenstva

§ 7

Žena písomne požiada o umelé prerušenie tehotenstva ženského lekára zdravotníckeho zariadenia príslušného podľa miesta jej trvalého pobytu alebo miesta pracoviska alebo školy. Lekár je povinný poučiť ženu o možných zdravotných dôsledkoch umelého prerušenia tehotenstva aj o spôsoboch používania antikoncepčných metód a prostriedkov. Ak žena na umelom prerušení tehotenstva trvá, a ak zistí lekár, že sú splnené podmienky pre jeho výkon, určí zdravotnícke zariadenie, kde sa výkon urobí.

§ 8

(1) Ak lekár nezistí podmienky pre umelé prerušenie tehotenstva (§ 4 a 5), môže žena do troch dní písomne požiadať o preskúmanie jeho záveru riaditeľa zdravotníckeho zariadenia, ktorý túto žiadosť preskúma najneskoršie do dvoch dní od jej doručenia. Na preskúmanie žiadosti si riaditeľ zdravotníckeho zariadenia prizve dvoch ďalších lekárov z odboru gynekológie a pôrodnictva, prípadne aj lekára z iného odboru. Ak zistí, že podmienky pre umelé prerušenie tehotenstva sú splnené, oznámi žene, že v ktorom zdravotníckom zariadení sa umelé prerušenie tehotenstva vykoná.

(2) Ak riaditeľ zdravotníckeho zariadenia nezistí podmienky pre umelé prerušenie tehotenstva, oznámi žene písomne výsledok preskúmania, ktorý je konečný.

§ 10

Umelé prerušenie tehotenstva cudzinkám

Umelé prerušenie tehotenstva podľa § 4 sa nevykoná cudzinkám, ktoré sa v Slovenskej socialistickej republike zdržiavajú len prechodne.

§ 11

(1) Za umelé prerušenie tehotenstva vykonaného podľa § 4 uhradí žena v prípadoch ustanovených všeobecne záväzným právnym predpisom zdravotníckemu zariadeniu príplatok.

(2) Úhradu za umelé prerušenie tehotenstva cudzinkám upravuje osobitný predpis.

§ 12

Splnomocnenie

Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej (...) republiky vydá všeobecne záväzný právny predpis, ktorým podrobnejšie upraví podmienky pre umelé prerušenie tehotenstva, postup pri prejednávaní umelého prerušenia tehotenstva a výšku príplatku a podmienky jeho platenia. Tento predpis tiež upraví okruh cudziniiek, ktorým možno umelé prerušenie tehotenstva vykonať za úhradu.“

3. Napadnuté ustanovenia vyhlášky znejú nasledovne:

„Umelé prerušenie tehotenstva zo zdravotných dôvodov

§ 2

Z genetických dôvodov možno umelo prerušiť tehotenstvo do dvadsaťštyri týždňov jeho trvania.

Postup pri umelom prerušení tehotenstva

§ 4

(1) Žena písomne požiada o umelé prerušenie tehotenstva ženského lekára zdravotníckeho zariadenia príslušného podľa jej miesta pobytu, miesta pracoviska alebo školy. Žiadosť musí obsahovať prejav vôle ženy, že chce, aby jej bolo umelo prerušené tehotenstvo. Žiadosť sa podáva na tlačíve, ktoré jej poskytne zdravotnícke zariadenie.

(2) Ženský lekár príslušného zdravotníckeho zariadenia ženu vyšetří, určí trvanie tehotenstva, zistí, či umelému prerušeniu tehotenstva nebráni zdravotná prekážka

(kontraindikácia) a urobí záver. Trvanie tehotenstva sa ráta v dokončených týždňoch počínajúc prvým dňom poslednej menštruácie.

(3) Žena písomne potvrdí zdravotníckemu zariadeniu na predpísanom tlačive, že ju lekár oboznámil so svojím záverom a že ju poučil o možných zdravotných dôsledkoch umelého prerušenia tehotenstva, ako aj o spôsobe použitia antikoncepčných metód a prostriedkov. Povinnosť poučenia má aj okresný, prípadne krajský odborník pre odbor gynekológie a pôrodnictva, ktorý písomnú žiadosť ženy preskúmal.

(4) Žena môže až do výkonu umelého prerušenia tehotenstva vziať svoju žiadosť späť. Túto skutočnosť uvedie lekár v zdravotníckej dokumentácii.

(5) Ak pre umelé prerušenie tehotenstva je potrebný súhlas zákonného zástupcu alebo toho, komu bola tehotná žena zverená do výchovy, uvedie svoj súhlas v zdravotníckej dokumentácii alebo zašle overený súhlas, ktorý sa k nej pripojí.

Miesto výkonu umelého prerušenia tehotenstva, hlásenie o povinnosti zdravotníckych pracovníkov

§ 5

(2) Zdravotnícke zariadenie ústavnej starostlivosti tehotenstvo umelo preruší bez meškania. O čase umelého prerušenia tehotenstva lekár upovedomí ženu.

(3) O umelom prerušení tehotenstva vykonanom na žiadosť ženy vo veku od 16 do 18 rokov bez meškania vyrozumie zdravotnícke zariadenie jej zákonného zástupcu alebo toho, komu bola zverená do výchovy, ústne alebo písomne do vlastných rúk. Vyrozumenie sa zaznačí do zdravotníckej dokumentácie.

§ 9

Umelé prerušenie tehotenstva cudzinkám

(1) Umelé prerušenie tehotenstva na žiadosť ženy sa nevykoná cudzinkám, ktoré sa v Slovenskej socialistickej republike zdržiavajú len prechodne. Za prechodný pobyt sa nepovažuje pobyt cudziniiek, ktoré pracujú na orgánoch a v organizáciách so sídlom v Slovenskej socialistickej republike, alebo členiek rodín pracovníkov týchto orgánov a organizácií, pobyt študujúcich a iných cudziniiek, ktoré majú povolenie na pobyt v Slovenskej socialistickej republike podľa osobitných predpisov, prípadne podľa

medzištátnych dohôd. Zdravotnícke zariadenie má povinnosť požadovať predloženie príslušného dokladu.

(2) Cudzinky, ktoré majú nárok na bezplatnú liečebno-preventívnu starostlivosť, uhradia zdravotníckemu zariadeniu príplatok podľa § 8. Ostatné cudzinky platia úhradu podľa osobitného predpisu.“

Priebeh konania

1. Ústavný súd návrh predbežne prerokoval na neverejnom zasadnutí pléna 30. mája 2001 a uznesením č. k. PL. ÚS 12/01-21 ho prijal na ďalšie konanie s výnimkou ustanovenia § 8 vyhlášky, ktoré bolo zákonom Národnej rady Slovenskej republiky č. 98/1995 Z. z. o Liečebnom poriadku v znení neskorších predpisov zrušené a prestalo byť súčasťou platného právneho poriadku Slovenskej republiky.

2. V súlade s § 29 ods. 6 a § 39 ods. 1 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 38/1993 Z. z. o organizácii Ústavného súdu Slovenskej republiky, o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o ústavnom súde“) predložili na výzvu ústavného súdu k návrhu navrhovateľa písomné stanovisko:

- 3. septembra 2001 Národná rada Slovenskej republiky (ďalej aj „národná rada“), v prílohe jej stanoviska bolo aj stanovisko Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky (ďalej aj „ministerstvo zdravotníctva“) č. M/2613/2001;
- 6. augusta 2001 Najvyšší súd Slovenskej republiky (ďalej aj „najvyšší súd“);
- 27. júla 2001 Generálna prokuratúra Slovenskej republiky (ďalej aj „generálna prokuratúra“).

3. Predseda národnej rady oznámil ústavnému súdu, že podľa § 30 ods. 1 a 2 zákona o ústavnom súde sa rozhodol trvať na ústnom pojednávaní v predmetnej veci. Právny zástupca navrhovateľa tiež oznámil ústavnému súdu, že trvá na ústnom pojednávaní v danej veci.

Návrhy a stanoviská účastníkov konania, najvyššieho súdu a generálnej prokuratúry

1. **Navrhovateľ** na podporu svojho návrhu na vyslovenie nesúladu napadnutých ustanovení zákona o umelom prerušení tehotenstva s ústavou a napadnutých ustanovení vyhlášky s ústavou a zákonom o umelom prerušení tehotenstva uviedol dôvody, podstatu ktorých možno zhrnúť nasledovne:

Právo na život je prvotným právom každého jednotlivca, je základným právom a podmienkou existencie všetkých ostatných práv. Pozbavenie života má za následok zánik ľudskej bytosti ako subjektu práv a povinností. Ľudský život je hodnotou, ktorá musí byť v demokratickej spoločnosti chránená v každej svojej vývojovej fáze. Právo na život pritom pôsobí *erga omnes*, teda voči ktorejkoľvek osobe, ktorá by právo na život ohrozovala.

Právne poriadky veľkej väčšiny demokratických štátov zabezpečujú ochranu ľudského života aj pred narodením, a to tak vo sfére občianskoprávnej, ako aj trestnoprávnej. Túto ochranu priznáva nenarodenému životu aj slovenský právny poriadok. V občianskoprávnej oblasti ide o právnu úpravu postavenia nascitura za predpokladu, že sa narodí živý (§ 7 ods. 1 Občianskeho zákonníka). Obdobné postavenie priznáva nasciturovi aj pracovné právo (§ 8a Zákonníka práce). V trestnoprávnej oblasti ide skôr o nepriamu ochranu prejavujúcu sa v použití prísnejšej trestnoprávnej kvalifikácie v prípade, ak ublíženie na zdraví ženy vyvolá potrat alebo usmrtí plod [§ 89 ods. 6 písm. g) Trestného zákona].

Ochrana nenarodeného života sa nepochybne odvíja od čl. 15 ods. 1 ústavy, ktorého znenie bolo doslovne prevzaté z čl. 6 ods. 1 Listiny základných práv a slobôd (ústavný zákon č. 23/1991 Zb., ktorým sa uvádza Listina základných práv a slobôd ako ústavný zákon Federálneho zhromaždenia Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky - ďalej aj „listina“). Na základe správy o 11. spoločnej schôdzi Snemovne ľudu a Snemovne národov z 8. - 11. januára 1991, ktorá môže nepochybne napomôcť identifikácii zmyslu a cieľa predmetnej normy, je možné dospieť k záveru, že z viacerých okolností prijatia predmetnej úpravy (napríklad zo skutočnosti, že poslanci, ktorí navrhovali výslovne zakotviť ochranu života od počatia, sa svojich pozmeňujúcich návrhov vzdali po predložení návrhu, ktorý bol nakoniec aj schválený) vyplýva, že predmetná úprava bola prijatá s cieľom chrániť život od

počatia. Keďže v dobe medzi schválením listiny a schválením ústavy neprišlo k zmene žiadnych skutkových okolností ani právnych doktrín, je účel čl. 15 ods. 1 druhej vety ústavy potrebné interpretovať rovnako ako *ratio legis* čl. 6 ods. 1 druhej vety listiny.

Viacere európske ústavné sudy, napríklad Spolkový ústavný súd v Nemecku, Ústavný tribunál Poľskej republiky alebo Španielsky ústavný súd, poskytli ľudskému životu ochranu už od okamihu počatia alebo od okamihu nidácie oplodneného vajíčka v maternici napriek absencii podobných ustanovení, akým je čl. 15 ods. 1 druhá veta ústavy. *A fortiori* je teda nevyhnutné prísť k záveru, že aj čl. 15 ods. 1 ústavy zakotvuje ochranu nenarodeného života od počatia.

Ustanovenie § 4 zákona o umelom prerušení tehotenstva však umožňuje vykonanie interrupcie v prvých 12 týždňoch tehotenstva bez preukázania konkrétneho dôvodu, len na základe žiadosti ženy, čo znamená, že nenarodený ľudský život do 12. týždňa svojho vývoja nepožíva žiadnu ochranu. Zákonná úprava interrupcií teda priznáva nenarodenému životu ochranu až po 12 týždňoch jeho vývoja, pričom však nenarodený život v prvých 12 týždňoch nie je o nič menej hodný ústavnej ochrany, ako nenarodený život po 12 týždňoch svojho vývoja. Zákonodarca nemá žiaden legitímny cieľ pre podobné rozlišovanie, čo potvrdil aj Spolkový ústavný súd v Nemecku vo svojom rozhodnutí z roku 1975, v zmysle ktorého „*nie je možné robiť žiadne rozdiely medzi jednotlivými fázami rozvíjajúceho sa života pred narodením, alebo medzi prenatalným a postnatalným životom*“ [BVerfGE, 39, 1 (1975)].

Pokiaľ ide o možnosť zákonodarcu stanoviť na základe čl. 15 ods. 4 ústavy výnimky z neprípustnosti pozbavenia života, musí aj takéto obmedzenie práva na život dbať na podstatu a zmysel tohto základného práva (čl. 13 ods. 4 ústavy). Inými slovami, zákonodarca môže pripustiť obmedzenie práva na život iba v prípade, ak (1) cieľom takéhoto obmedzenia je ochrana ústavných práv iných osôb a (2) ochrana ústavných práv iných osôb má v konkrétnom kontexte prednosť pred právom na ochranu života. Druhé kritérium tak vnáša do podmienok obmedzenia práva na život prvok proporcionality.

Pri právnej úprave interrupcií prichádza k stretu dvoch ústavných práv - práva na život podľa čl. 15 ods. 1 ústavy a práva ženy slobodne sa rozhodnúť o pokračovaní svojho tehotenstva, ako nemateriálnej hodnoty súkromnej povahy chránenej čl. 19 ods. 2 ústavy. Právo na súkromie však nemá absolútnu povahu a jeho limitom sú hranice stretu s iným právom. Ústavný súd k čl. 19 ods. 2 ústavy v rozhodnutí sp. zn. II. ÚS 1/97 uviedol, že „týmto ustanovením sa nezaručuje absolútna ochrana súkromného a rodinného života, ale priznáva sa len ochrana pred neoprávneným zasahovaním do súkromného a rodinného života. Ústava teda umožňuje také zásahy do súkromného a rodinného života, ktoré sú oprávnené“. Nedovolené prerušenie tehotenstva je pritom v Slovenskej republike trestným činom po niekoľko stáročí. Súčasný zákon o umelom prerušení tehotenstva stanovuje len určité podmienky, za ktorých je interrupcia dovolená. V prípade nedodržania týchto podmienok sa vykonanie interrupcie kvalifikuje ako trestný čin nedovoleného prerušenia tehotenstva podľa § 227 a § 228 Trestného zákona. Z uvedeného vyplýva, že čl. 19 ods. 2 ústavy neobsahuje žiadne „ústavné právo na interrupciu“. Právo na umelé prerušenie tehotenstva nie je chránené ani v rámci práva na súkromný život podľa čl. 8 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej aj „dohovor“) ani v judikatúre Európskej komisie pre ľudské práva [(ďalej len „Komisia“), Brüggemann and Scheuten v. Federal Republic of Germany, European Human Rights Reports 3, 244 (1997)].

Ustanovenie čl. 15 ods. 4 ústavy nepochybne umožňuje zákonodarcovi - v prípade stretu dvoch ústavných práv - určiť výnimočné prípady, za ktorých nemusí byť vykonanie interrupcie zakázané, pričom ale musí zohľadniť význam dotknutých ústavných práv, a to tak samostatne, ako aj v ich vzájomnej súvislosti. Zákonná úprava interrupcií by preto mala vyjadrovať náležitý rešpekt k právu na život a umožniť jeho obmedzenie iba v tých výnimočných prípadoch, v ktorých záujem na ochrane ústavného práva ženy na súkromný život nestanovuje zákonodarcovi povinnosť interrupcie zakázať (napr. v prípade, ak je tehotenstvo dôsledkom trestného činu, alebo ide o ťažko poškodený plod). Ustanovenie § 4 zákona o umelom prerušení tehotenstva však umožňuje žene požiadať o vykonanie interrupcie v prvých 12 týždňoch tehotenstva bez toho, aby musela preukázať ohrozenie iného ústavného práva. Podstata stretu ústavnej ochrany nenarodeného života a možných

ústavou chránených záujmov tehotnej ženy sa pritom nemení pred alebo po 12. týždni tehotenstva. Takáto zákonná úprava je preto v rozpore s čl. 15 ods. 1 a 4 ústavy.

Ďalšie napadnuté ustanovenia zákona o umelom prerušení tehotenstva bližšie upravujú postup vykonania interrupcie na žiadosť ženy (§ 6 - postup pri maloletých ženách; § 7 - príslušnosť podania žiadosti, poučovacia povinnosť lekára; § 8 - preskúmanie lekárskeho záveru; § 10 - postup pri cudzinkách; § 11 - príplatok alebo úhrada za interrupciu). Bližšie podrobnosti jednotlivých zákonných inštitútov interrupcie vykonávanej na žiadosť ženy (§ 4 zákona) následne upravuje § 4, § 5 ods. 2 a 3, § 8 a § 9 vyhlášky. V prípade vyslovenia nesúladu § 4 zákona o umelom prerušení tehotenstva s ústavou bude preto potrebné vysloviť aj nesúlad citovaných právnych noriem s ústavou, keďže svoj základ majú v § 4 zákona o umelom prerušení tehotenstva.

Ustanovenie § 2 ods. 3 vyhlášky umožňuje umelo prerušiť tehotenstvo z genetických dôvodov do 24 týždňov jeho trvania. Zákon o umelom prerušení tehotenstva však v § 4 dovoľuje ukončiť iba tehotenstvo, ktoré nepresahuje 12 týždňov. Zákonné splnomocnenie v § 12 zákona presne vymedzuje obsah, ktorý má upravovať podzákonný právny predpis určený na jeho vykonanie. Zákonné splnomocnenie však neumožňuje vyhláškou predĺžiť zákonnú lehotu 12 týždňov, ktorá je podmienkou na to, aby bola interrupcia vykonaná v súlade so zákonom. Tým, že ustanovenie § 2 ods. 3 vyhlášky prekračuje medze § 4 zákona o umelom prerušení tehotenstva, nespĺňa právne kritérium, ktoré sa vzťahuje na podzákonné právne predpisy v zmysle čl. 123 ústavy. Vyhláška sa tak dostáva do rozporu aj s čl. 2 ods. 2 ústavy, podľa ktorého môžu štátne orgány konať iba na základe ústavy, v jej medziach a v rozsahu a spôsobom, ktorý ustanoví zákon.

Z uvedených dôvodov navrhovateľ žiadal, aby ústavný súd prijal nález, v ktorom by vyslovil, že ustanovenia § 4, § 6, § 7, § 8, § 10 a § 11 zákona o umelom prerušení tehotenstva a ustanovenia § 4, § 5 ods. 2 a 3 a § 9 vyhlášky nie sú v súlade s čl. 15 ods. 1 a 4 ústavy a ustanovenie § 2 ods. 3 vyhlášky nie je v súlade s čl. 123 v spojení s čl. 2 ods. 2 ústavy a s § 4 a § 12 zákona o umelom prerušení tehotenstva.

2. **Národná rada** zaujala k danej veci nasledovné stanovisko:

Zatiaľ čo čl. 15 ods. 1 prvá veta ústavy dáva jasnú odpoveď na otázku, kto je chránený, i čo je predmetom ochrany, druhá veta tohto odseku označuje iba predmet ochrany a aj to iba nepriamo, v podobe deklarácie v budúcnosti želaného stavu. Dikciu „ľudský život je hodný ochrany“ nemožno považovať za prikazovaciú ani zakazovaciú normu. V tomto predpise nemožno určiť ani hranice, v ktorých by bolo dovolené určité konanie. Citovaná formulácia neumožňuje jednoznačne odpovedať ani na otázku, či do narodenia je ľudský plod súčasťou života matky, alebo má samostatnú, či obmedzenú subjektivitu. Nepochybne je však vo formulácii „je hodný ochrany“ inkorporovaná etická norma. Možno teda konštatovať, že druhá veta čl. 15 ods. 1 ústavy je interpretačným pravidlom k niektorým ďalším článkom ústavy a základným pravidlom regulácie vzťahov postavenia tehotnej ženy, a teda aj ľudského plodu. Výklad druhej vety čl. 15 ods. 1 ústavy nemožno precizovať jednoznačne ani na základe medzinárodných zmlúv, ktoré Slovenská republika ratifikovala. Jediným rozhodnutím, ktoré naznačuje, že dohovor vychádza z toho, že ľudský život sa začína až narodením, je rozhodnutie Komisie vydané pod č. 8416/78. Podľa tohto rozhodnutia priznanie absolútneho práva na život ľudskému plodu by bolo v rozpore s už citovaným dohovorom. V rámci judikatúry Komisie možno poukázať aj na riešenie otázky, či čl. 2 dohovoru bol koncipovaný tak, že uznáva absolútne „právo plodu na život“. Komisia ale takýto výklad vylúčila s odôvodnením, že „život plodu je vnútorne spojený a nemôže byť izolovaný od života tehotnej ženy“. Ak by bol čl. 2 dohovoru pokrýval plod a ak by ochrana plodu podľa tohto článku bola absolútna pri absencii akýchkoľvek výslovných obmedzení, umelé prerušenie tehotenstva by muselo byť považované za zakázané, a to aj tam, kde by ďalšie tehotenstvo mohlo zaznamenať vážne nebezpečenstvo života tehotnej ženy. To by znamenalo, že „nenarodený život“ plodu by bol považovaný za väčšiu hodnotu ako život tehotnej ženy. Takýto výklad by bol v rozpore s cieľom a účelom dohovoru. Komisia pripomenula, že už v čase podpisu dohovoru (4. november 1950) všetky zmluvné štáty s jednou výnimkou povolili umelé prerušenie tehotenstva, ak je to nevyhnutné na záchranu života matky, a že národné zákonodarstvá medzičasom preukázali tendenciu ďalšej liberalizácie, pokiaľ ide o prerušenie tehotenstva. Obmedzenie práva na umelé prerušenie tehotenstva zo strany štátu však nenarušuje právo na

súkromný život tehotných žien - konštatuje sa v inom rozhodnutí Komisie. Z toho vyplýva, že ani medzinárodné dohody, ktorými je Slovenská republika viazaná, neriešia právne postavenie či status ľudského plodu (Čič, M. a kol. Komentár k Ústave Slovenskej republiky. Martin: Matica slovenská, 1997. 87 s.).

Podľa preambuly k Deklarácii práv dieťaťa (New York 20. november 1959) dieťa z dôvodu svojej fyzickej i duševnej nezrelosti potrebuje osobitné záruky a starostlivosť vrátane primeranej právnej ochrany pred aj po narodení. Toto ustanovenie sa však nepremieta, pokiaľ ide o štádium nascitura, do jednotlivých zásad Deklarácie práv dieťaťa. Aj Dohovor o právach dieťaťa (oznámenie FMZV č. 104/1991 Zb.) považuje na svoje účely každú ľudskú bytosť mladšiu ako 18 rokov, pokiaľ podľa právneho poriadku, ktorý sa na dieťa vzťahuje, nie je plnoletosť dosiahnutá skôr. To isté možno vyvodit' aj z Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach (čl. 6 ods. 1 a čl. 24 ods. 1). Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien (vyhláška Ministerstva zahraničných vecí č. 62/1987 Zb.) uvádza v čl. 16 bode 1 písm. e), že ženám treba zaručiť rovnaké práva rozhodnúť sa slobodne a zodpovedne o počte a čase narodenia ich detí a mať prístup k informáciám, vzdelaniu a prostriedkom, ktoré im umožnia uplatňovať tieto práva.

Podľa tabuľky o interrupčných politikách vydanéj populačným oddelením odboru ekonomických a sociálnych vecí Organizácie spojených národov v marci 1999 vyvolaná interrupcia je legálne povolená vo všetkých 193 krajinách. Z toho je vykonanie interrupcie povolené v 98 % krajinách na záchranu života ženy; v 63 % na zachovanie telesného zdravia ženy; v 62 % na zachovanie duševného zdravia ženy a v 43 % ak je tehotnosť výsledkom znásilnenia alebo incestu.

Podľa dôvodovej správy k zákonu o umelom prerušení tehotenstva sa slobodné rozhodovanie o ukončení nežiaduceho tehotenstva na žiadosť ženy odôvodňuje jej slobodným rozhodovaním; tomuto právu môžu brániť len kontraindikácie a prekročenie 12-týždňového tehotenstva. Ďalej sa v dôvodovej správe uvádza štatistika, podľa ktorej počty prerušenia tehotenstva sú nižšie v prípadoch, ak zákonodarstvo pristupuje k umelému prerušeniu tehotenstva liberálnejšie.

Ústava v čl. 15 ods. 1 druhej vete dáva širší, presne nevymedzený priestor na právnu úpravu ochrany nascitura. V danom prípade skôr ako o protiústavnosti možno uvažovať o správnosti alebo nesprávnosti, resp. o etických hodnotách terajšej úpravy, pričom otázku liberálnejšieho alebo rigoróznejšieho prístupu k riešeniu otázok umelého prerušenia tehotenstva možno riešiť v rámci novelizácie platného zákona.

Pokiaľ ide o ustanovenie § 2 ods. 3 vyhlášky, možno súhlasiť s názorom navrhovateľa, že toto ustanovenie prekračuje medze § 4 zákona o umelom prerušení tehotenstva a nespĺňa tak kritérium, ktoré sa vzťahuje na podzákonné právne predpisy v zmysle čl. 123 ústavy. Tak isto toto ustanovenie vyhlášky nie je v súlade s čl. 2 ods. 2 ústavy, podľa ktorého môžu štátne orgány konať iba na základe ústavy, v jej medziach a v rozsahu a spôsobom, ktorý ustanoví zákon.

Vo zvyšnej časti národná rada navrhuje, aby ústavný súd návrh skupiny 31 poslancov zamietol, teda návrhu nevyhovel.

3. Vyjadrenie **ministerstva zdravotníctva**:

Účelom zákona o umelom prerušení tehotenstva a vyhlášky je vysporiadať sa výlučne so znením čl. 15 ods. 4 ústavy a ustanoviť podmienky konania, resp. konanie, v rámci ktorého môže byť niekto pozbavený života, a vytvoriť tak právny rámec pre možnosť pozbaviť niekoho života.

Uplatňovaním zákona o umelom prerušení tehotenstva sa nenaplnila obava zo zvýšeného počtu umelých prerušení tehotenstiev, naopak oproti predchádzajúcemu stavu došlo a dochádza k ich znižovaniu. Ministerstvo zdravotníctva sa však necíti oprávnené rozhodnúť, či umelé prerušenie tehotenstva z iných než zdravotných dôvodov je v súlade s ústavou, resp. či vôľu ženy nebyť tehotná ako jej osobné právo možno nadržadiť nad ústavné právo na život. Ide o etický problém, riešenie ktorého ponecháva ministerstvo zdravotníctva v plnom rozsahu na ústavný súd. Stotožňuje sa ale s názorom navrhovateľa, že nemožno pripustiť umelé prerušenie tehotenstva v inej lehote, než ktorá je uvedená v § 4 zákona o umelom prerušení tehotenstva.

4. Stanovisko **najvyššieho súdu** je nasledovné:

„Najvyšší súd Slovenskej republiky navrhuje, aby Ústavný súd Slovenskej republiky uvedenému návrhu skupiny poslancov Národnej rady Slovenskej republiky vyhovel v celom rozsahu, lebo napadnuté ustanovenia právnych predpisov sú v rozpore s čl. 15 ods. 1 a 4 Ústavy Slovenskej republiky a čl. 123 v spojení s čl. 2 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky.“

5. Stanovisko **generálneho prokurátora** možno v jeho podstate zhrnúť nasledovne:

Právna úprava, proti ktorej smeruje návrh navrhovateľa, vo svojej terajšej podobe plne rešpektuje a realizuje medzinárodnoprávne záväzky Slovenskej republiky vyplývajúce pre ňu z Dohovoru o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien uverejneného v Zbierke zákonov vyhláškou ministerstva zahraničných vecí z 13. mája 1987 č. 62/1987 Zb. Podľa čl. 16 ods. 1 písm. e) Dohovoru o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien štáty, zmluvné strany, prijímú všetky príslušné opatrenia na odstránenie diskriminácie žien vo všetkých veciach týkajúcich sa manželstva a rodinných vzťahov a najmä zabezpečia, na základe rovnoprávnosti mužov a žien: rovnaké práva rozhodnúť sa slobodne a zodpovedne o počte a čase narodenia ich detí a mať prístup k informáciám, vzdelaniu a prostriedkom, ktoré im umožnia uplatňovať tieto práva.

Ľudský život, tak ako ho má na mysli čl. 15 ústavy, nemožno stotožňovať s okamihom vzniku plodu. Ide tu síce tiež o život, tento sa však stane ľudským až po vytvorení základného atribútu ľudského života odlišujúceho ľudský život od akýchkoľvek iných foriem života. Týmto atribútom je ľudské vedomie. Nebolo nezvratne medicínskou vedou preukázané, že by ku vzniku ľudského vedomia dochádzalo bezodkladne pri splynutí spermie a vajíčka.

Jednotlivé ustanovenia ústavy je potrebné vykladať a používať v ich vzájomnom súlade. V právnom štáte nemožno pripustiť izolovaný výklad jednotlivých článkov ústavy. Terajšia právna úprava, proti ktorej návrh smeruje, umožňuje uplatňovanie práva na život plne pritom rešpektujúc právo na súkromie a súčasne vylučujúc diskrimináciu ženy pre jej pohlavie.

6. Na ústnom **pojednávaní konanom 10. apríla 2003** zástupca navrhovateľov predniesol podstatný obsah návrhu.

Právny zástupca národnej rady sa v plnej miere pridržiaval písomného stanoviska, ktoré bolo zaslané ústavnému súdu predsedom národnej rady 31. augusta 2001, a poukázal najmä na stupňovitý vývoj ľudskej bytosti, vychádzal pritom zo znaleckého posudku doc. RNDr. P. S., ktorý bol zadovážený ústavným súdom, pričom zdôraznil, že tento znalecký posudok by mal byť významným prameňom na rozhodnutie pléna ústavného súdu.

Menovaný bioetik vypracoval svoju expertízu pod názvom „Interrupcie vo filozofickej, etickej a biologickej perspektíve“. Sudca spravodajca oboznámil účastníkov konania s jej záverom, ktorý je zhrnutý v odpovedi na dve otázky:

«a) Z čoho pramení a aký má obsah morálna zodpovednosť spoločnosti?

Morálna zodpovednosť spoločnosti pozostáva z morálnej zodpovednosti jej jednotlivých členov a zo spoločného konsenzu spoločnosti ohľadne základných morálnych hodnôt, ktoré chcú jej členovia rešpektovať. Tento spoločný konsenzus je výsledkom celospoločenského vyjednávania, a teda nutného kompromisu. Celospoločenské morálne hodnoty nemôžu byť vnútené, ľudia sa s nimi musia stotožniť.

Štát v konaní svojich inštitúcií musí konať tak, aby nebol v rozpore s týmito morálnymi hodnotami, a pomocou svojich inštitúcií musí dbať o to, aby tieto morálne hodnoty boli napĺňané. V situácii, že tieto hodnoty sú v konflikte, štát musí usilovať o ich kompromisné riešenie.

Štát má svoje špecifické celospoločenské záujmy, ktoré môžu presahovať individuálne záujmy jednotlivcov. Jedným z takýchto záujmov je ochrana zdravia svojich občanov, ako aj zdravého populačného vývoja spoločnosti. Každé posudzovanie ohľadne viac alebo menej reštriktívnych zákazov interrupcií musí zvažovať dôsledky takýchto rozhodnutí a posúdiť, či tieto dôsledky nevedú k rozporu so štátnymi záujmami sledujúce zdravie svojich občanov, ako aj k rozporu s individuálnymi právami občanov.

b) Ako sa mení, pokiaľ sa mení, rozsah morálnej povinnosti spoločnosti od jednotlivých štádií biologického vývoja ľudského plodu?

Rozsah morálnej povinnosti spoločnosti v závislosti od jednotlivých štádií plodu sa mení v dôsledku hľadania kompromisnej polohy medzi dvoma rovnako dôležitými, ale

vo svojich dôsledkoch kontradiktórickými humanitnými hodnotami, ktoré súčasné európske spoločnosti vyznávajú. Jednou hodnotou je úcta k ľudskému životu. Druhou hodnotou je osobná sloboda. Plné a absolútne uplatnenie jednej hodnoty by sa dialo vždy na úkor potlačenia druhej hodnoty. Preto rozhoduje miera a stupeň uplatnenia každej z týchto hodnôt v praxi. V prípade úcty k ľudskému životu sa táto odvíja od „stupňa ľudského života“, ktorý narastá s vekom ľudského plodu.

Pokiaľ sa chceme vyhnúť potlačeniu jednej z týchto hodnôt, musíme usilovať o kompromisné stanovisko. Kompromisnosť morálneho stanoviska je podľa môjho názoru (teda názoru bioetika, pozn.), zakotvená v samotnej ústave tým, že rešpektuje obe spomínané humanitné hodnoty v práve na život osoby a ochranu života plodu pred narodením, ako aj v práve na osobnú slobodu tým, že svojou formuláciou nepovyšuje jednu z oboch hodnôt nad druhú. Súčasná interrupčná legislatíva na Slovensku je vyjadrením takéhoto kompromisného postoja spoločnosti. Nekompromisné presadenie v spoločnosti jednej z týchto humanitných hodnôt na úkor druhej humanitnej hodnoty, by znamenalo porušenie princípov liberálno-demokratického štátu.»

Vzhľadom na to, že na verejné ústne zasadnutie sa nedostavil zástupca účastníka konania - ministerstva zdravotníctva, bolo oboznámené jeho nasledovné písomné stanovisko:

«Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky vyjadruje názor, že rozpor právnej úpravy umelého prerušenia tehotenstva s Ústavou Slovenskej republiky vyplýva z premisy navrhovateľa spočívajúcej v tvrdení, že Ústava Slovenskej republiky zakotvuje ochranu nenarodeného ľudského života od počatia.

Ustanovenie čl. 1 druhej vety ústavy poskytuje východisko pre výklad na základe hodnotových preferencií. Prvá veta čl. 15 ods. 1 ústavy vymedzuje predovšetkým subjekt ochrany slovom „každý“ a jeho právo na život, zatiaľ čo druhá veta ods. 1 je etickým a morálnym vyjadrením hodnoty života už pred narodením.

Zákon o umelom prerušení tehotenstva nie je a nemôže byť v rozpore s čl. 15 ods. 1 prvou vetou ústavy, lebo plod, ktorý bol iba počatý, nezodpovedá pojmu „každý“, ktorý je uvedený v citovanom ustanovení ústavy. Slovo „každý“ znamená subjekt práv a povinností. Ale nasciturus je subjektom práv a povinností iba ak sa narodí, a to živý (§ 7 ods. 1 druhá

veta Občianskeho zákonníka). Ak sa nasciturus nenarodí, nemá právnu subjektivitu, preto nezodpovedá pojmu „každý“ uvedenému v čl. 15 ods. 1 prvej vety ústavy.

Ponechávame na uváženie Ústavného súdu Slovenskej republiky, či je možné ustanovenie čl. 15 ods. 1 druhej vety chápať ako ochranu života od počatia.

Treba však vidieť, že čl. 15 ods. 1 ústavy robí výnimku čl. 15 ods. 4. Podľa tohto ustanovenia nie je porušením práv, ak bol niekto pozbavený života v súvislosti s konaním, ktoré podľa zákona nie je trestné. To znamená, že citované ustanovenie ústavy zužuje ústavnoprávnu ochranu na činy, ktoré sú trestné, a neposkytuje čl. 15 ods. 1 uvedenú ochranu konaniu, ktoré podľa zákona nie je trestné. Trestný zákon v § 227 až 229 vyhlasuje za trestné konanie tam uvedené, a to osôb, ktoré určuje. Všetky ostatné konania podľa zásady *nullum crimen sine lege* nie sú trestnými činmi, preto v zmysle čl. 15 ods. 4 nie sú porušením práv uvedených v čl. 15 ods. 1 ústavy.

Navrhovateľ nesprávne v rozpore s textom čl. 15 ods. 4 ústavy zužuje jeho obsah iba na konanie v nutnej obrane a v krajnej núdzi. Ale obsah čl. 15 ods. 4 ústavy je zjavne širší, lebo pokrýva nielen konania v nutnej obrane a v krajnej núdzi, ale aj ďalšie konania, ktoré Trestný zákon aprobuje, napr. výkon záväzného príkazu (t. j. konanie zdravotníckeho zariadenia a jeho pracovníkov podľa § 4 až 10 zákona o umelom prerušení tehotenstva). Alebo konanie tehotnej ženy, ktorá v súlade s § 229 Trestného zákona požiada o umelé prerušenie tehotenstva. Preto v dôsledku ustanovenia čl. 15 ods. 4 ústavy, podľa nášho názoru, teda podľa názoru ministerstva zdravotníctva, nie sú napadnuté ustanovenia zákona o umelom prerušení tehotenstva v rozpore s čl. 15 ods. 1 ústavy.

Navyše čl. 15 ods. 1 ústavy nijako nevymedzuje druh a rozsah „ochrany“, ktorej „je hodný“ ľudský život „už pred narodením“. Tú ponecháva zákonodarstvu, ktoré ochranu poskytuje v podobe právnej subjektivity nascitura, ak sa narodí živý (§ 7 ods. 1 druhá veta Obč. zák.), v podobe zákonnej úpravy podmienok a postupu pri umelom prerušení tehotenstva (zák. č. 73/86 Zb. v platnom znení) a v podobe trestnoprávnej ochrany skutkov uvedených v § 227 až 228 Trestného zákona. Ustanovenia čl. 15 ods. 1 a 4 sú teda cit. zákonmi vykonané.

Sme toho názoru, že v odôvodnených prípadoch, najmä pri konflikte záujmov medzi matkou a plodom je potrebné ponechať matke možnosť ochrany jej ústavou garantovaných

práv v existujúcej zákonnej úprave. Nemožno opomenúť skutočnosť, že pri nelegálnych, neodborne vykonaných interrupciách dochádza k nezvratnému poškodeniu zdravia.

Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky uvedomujúc si nesúlad § 2 ods. 3 vyhlášky Ministerstva zdravotníctva SSR č. 74/1986 Zb. v znení neskorších predpisov s čl. 123 a čl. 2 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky, ako i § 12 zákona č. 73/1986 Zb. v znení neskorších predpisov súhlasí s návrhom skupiny poslancov Národnej rady Slovenskej republiky na vydanie zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 73/1986 Zb. o umelom prerušení tehotenstva v znení zákona č. 419/1991 Zb., ktorým sa zrušuje citované ustanovenie vyhlášky a dopĺňa sa zákon o ustanovenie upravujúce možnosť umelo prerušiť tehotenstvo do konca 24. týždňa veku plodu, ak je vývoj plodu geneticky chybný.

Ostatné ustanovenia citovanej vyhlášky, ktoré sú predmetom návrhu skupiny poslancov, považujeme za potrebné ponechať v platnosti ako vykonávajúce ustanovenia k príslušnému zákonu.

Z uvedených dôvodov Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky v časti namietajúcej nesúlad ustanovení § 2 ods. 3 vyhlášky Ministerstva zdravotníctva SSR č. 74/1986 Zb. v znení zákona č. 98/1995 Z. z. s čl. 123 a čl. 2 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky, ako i § 12 zákona Slovenskej národnej rady č. 73/1986 Zb. v znení zákona č. 419/1991 Zb. súhlasí s návrhom skupiny poslancov Národnej rady Slovenskej republiky.

Vo zvyšnej časti s návrhom skupiny poslancov Národnej rady Slovenskej republiky nesúhlasí.»

Na otázku, akú ochranu požíva podľa nášho právneho poriadku nenarodený ľudský život do dvanásteho týždňa svojho vývoja v prípade, ak sa žena rozhodne požiadať o umelé prerušenie tehotenstva, zástupca navrhovateľa uviedol, že „*pri vykonaní interrupcie nepožíva podľa môjho presvedčenia žiadnu ochranu*“. Zástupca národnej rady na rovnakú otázku uviedol, že „*možno súhlasiť, že do (...) dvanásteho týždňa nie je chránený (...) ľudský plod žiadnym ustanovením, pretože je vyložené na rozhodnutí ženy, či podstúpi interrupciu alebo nie*“.

Na ďalšiu otázku, prečo považujú prítomní zástupcovia účastníkov konania hranicu dvanástich týždňov za svojvoľnú, resp. arbitrárnu, zástupca navrhovateľa poukázal na to, že „*je fakt, že prvýkrát (...) systém trimestrov, teda prvý trimester - prvých dvanásť týždňov,*

vyslovil Najvyšší súd Spojených štátov vo veci *Roe v. Wade*, ale aj najvyšší súd už od tejto svojej diferenciacie ustúpil práve kvôli tomu, že dvanásť týždňov je arbitrárna hranica a v rozhodnutí spred niekoľkých rokov v inej veci prišiel k úplne inému záveru a opustil tú schému trimestrov“. Podľa zástupcu národnej rady „hranica dvanástich týždňov bola asi stanovená práve na základe (...) spoločenskej negociácie ako lehota primeraná aj z hľadiska lekárskeho poznania aj z hľadiska širších životných súvislostí“.

7. Dňa 4. septembra 2003 sa uskutočnilo ďalšie ústne pojednávanie, na ktorom sa zúčastnili všetci zástupcovia účastníkov konania. Vzhľadom na to, že minister zdravotníctva na ostatnom pojednávaní osobne nebol prítomný, predovšetkým predniesol stanovisko ministerstva zdravotníctva, z ktorého vyplynul tento záver: „uznávame, že vyhláška ministerstva zdravotníctva nie je v súlade s ústavou, ale v merite samotnej veci máme pocit, že zákon je v súlade s ústavou“. Minister zdravotníctva upresnil, že „nesúlady vyhlášky“ s označenými ustanoveniami ústavy nepovažuje za opodstatnený „vo všetkých jej ustanoveniach“, ale iba v „napadnutých ustanoveniach“.

Ďalej sa účastníci konania vyjadrovali najmä k dvom okruhom otázok. Prvý okruh otázok sa týkal toho, či možno spochybníť ľudskú podstatu, teda ľudskú kvalitu nenarodeného ľudského života, a či vývoj človeka (ontogenéza) sa môže zmeniť na iný druh života počas vývoja (filogenéza).

Podľa názoru zástupcu navrhovateľov „spochybnenie kvality ľudského života nemá oporu v ústavnom texte. (...) zatiaľ nepoznám prípad, kedy by počaté dieťa, ktoré má fixovanú genetickú informáciu ľudského jedinca, sa počas prenatálneho vývoja vyvinulo v inú bytosť, nie ľudskú“.

Zástupca národnej rady poukázal na to, že „podľa názoru skupiny poslancov ľudský život existuje od počatia, podľa nášho názoru nie, a my tvrdíme, že plod sa stal ľudským životom neskôr“.

Minister zdravotníctva uviedol, že „my uznávame aj s dnešným poznatkom modernej medicínskej vedy, že každá, aj oplodnená bunka pri svojom prvom delení preukazuje potenciál, potenciál k budúcemu životu. Ale tá základná otázka je, či potenciál je už život, alebo len možnosť a schopnosť stať sa životom“.

Zástupca navrhovateľa ďalej uviedol: „nie je mi celkom zrejmé, o čo je ľudský život menej alebo viac potenciálny v 11. a v 13. týždni. A ak by sme aj prijali argumentáciu, že ide len o potenciálny ľudský život, tak podľa mojej mienky stále legitímny záujem štátu vyplývajúci z ústavného imperatívu čl. 15 rovnaký počas celú dobu trvania tehotenstva, aj keby išlo o potenciálny ľudský život. Tam sa nijakým spôsobom ten diskurz podľa mňa nemôže meniť v závislosti od 12 týždňa. Navyše tá hranica je určená arbitrárne. (...) Vývoj ľudského života je kontinuálny a myslím si, že nekončí ani narodením; pokračuje aj po narodení a mnohé základné charakteristiky ľudskej bytosti sa vyvíjajú aj po narodení, a myslím si, že nie je možné arbitrárne určovanie hraníc alebo stupňov tohto vývoja, to si myslím, že nemá oporu ani v medicíne, a rozhodne podľa mojej mienky to nemá oporu v ústave.“

Podľa ministra zdravotníctva „tá hranica 12 týždňov nie je hranica ani administratívna ani magická. Filogenetický vývoj a ontogenetický vývoj, teda vývoj človeka, (...) jeho transformácia z nižších stupňov vývojového stupňa sa v skrátenej verzii opakuje v rámci vývoja každého plodu a následne človeka. To znamená, pokiaľ nie sú vytvorené všetky orgány, ktoré sú charakteristické a zlučiteľné so životom, srdce, pľúca, obličky, mozog atď. stále je len potenciál, že život môže vzniknúť 12. týždňom preukázateľne (...) je tento vývoj orgánov a všetkého završený. (...) Ale naozaj akokoľvek to znie možno nezmyselne, nemôže nikto dnes spoľahlivo prehlásiť, že keď dôjde k spojeniu dvoch zárodočných buniek mužskej spermie s polovičnou zostavou chromozómov a ženského vajíčka s polovičnou zostavou chromozómov, keď dôjde ku kombinácii, nikto so stopercentnou istotou nemôže prehlásiť, iba ak prehlási z titulu svojej viery, ale nie racionálneho poznania vývoja, že z tohto určite vznikne človek. Môžem len prehlásiť s vysokou pravdepodobnosťou, bude človek. Lebo inak by som musel poprieť Darwina, lebo keby to bola pravda, človek je nemenný.“

Zástupca národnej rady dodal: „ja myslím, že potvrdil aj pán minister vo svojom prednese teóriu stupňovitého vývoja plodu, ktorú zásadne odmieta skupina poslancov ako možnosť vývoja ľudského zárodka alebo ľudského plodu.“

Druhý okruh otázok sa týkal toho, či z ústavnoprávneho hľadiska možno vyvodiť rozdielnu úroveň ochrany alebo režimu ochrany podľa prvej a druhej vety čl. 15 ústavy a či súčasťou ústavného režimu ochrany nenarodeného dieťaťa je aj právo nenarodeného dieťaťa na život.

Podľa stanoviska zástupcu navrhovateľov: „*pri narodenom ľudskom živote, to kritérium, keď je možné obmedziť, lebo je možné aj podľa odseku 4 obmedziť narodený ľudský život, podľa mňa vyžaduje relatívne striktný princíp proporcionality a on je v zásade určený v trestnom zákone, ktorý pozná určité obmedzenia práva na život v okolnostiach vylučujúcich trestnosť, či to je nutná obrana, či to je krajná núdza, ale všetky tieto kritériá, všetky tieto okolnosti vylučujúce trestnosť v sebe zahŕňajú relatívne striktný princíp proporcionality. (...) K druhej vete, ja si myslím, že to kritérium proporcionality by sa malo posudzovať voľnejšie, to znamená, že v prípade kolízie dvoch ústavných práv, ako v tomto prípade práva na život z čl. 15 a práva na súkromie, tak si myslím, že v zásade obmedzenie práva na život je možné, teda nenarodeného života, ale samozrejme tiež musí byť formulovaný minimálne nejaký legitímny dôvod toho obmedzenia. Nemôže to byť formulované bez dôvodu. (...) Narodený ľudský život už z titulu ochrany súkromia asi ťažko by bolo možné obmedziť, tam si myslím, že tá závažnosť oproti sebe stojacich práv, je takmer vždy na strane práva na život. V prípade, aj keď ide o život, ktorý ešte nie je narodený, tam si myslím, že má zákonodarca voľnejšiu úvahu povedať, ktoré kolidujúce ústavné práva môžu byť závažnejšie, ako právo nenarodeného ľudského života.“*

Zástupca národnej rady uviedol, že „*podľa nášho názoru v článku 15 ods. 1 ústavy sa nepriznáva ochrana ľudského života od okamihu počatia*“.

Napokon na návrh účastníkov konania bolo pojednávanie odročené za účelom predloženia návrhu skupiny poslancov na vydanie zákona z apríla 2003, parlamentná tlač č. 210 (súvisiacej dôvodovej správy, ako aj úplného záznamu o diskusii k zákonu), ktorým sa mal meniť a doplniť zákon o umelom prerušení tehotenstva, teda zákon, ktorý je predmetom tohto konania. Odročenia pojednávania sa domáhal zástupca navrhovateľa aj z dôvodu, že pred Veľkou komorou Európskeho súdu prebiehalo konanie vo veci Vo v. Francúzsko, č. sťažnosti 53924 z roku 2000, ktoré sa týka aj otázky práva na život.

8. Na **ústnom pojednávaní konanom 4. decembra 2007** predsedníčka ústavného súdu oboznámila účastníkov konania s uznesením ústavného súdu č. k. PL. ÚS 12/01-170 z 26. septembra 2007, z ktorého vyplýva, že sudca ústavného súdu Peter Brňák - ktorý skôr oznámil možný dôvod svojho vylúčenia v danej veci - nie je vylúčený z výkonu sudcovskej funkcie v tejto veci. Ďalej poukázala na to, že 3. decembra 2007 zástupca navrhovateľa doručil ústavnému súdu námietku predpojatosti sudcu ústavného súdu Juraja Horvátha v prerokúvanej veci, pričom ústavný súd uznesením č. k. PL. ÚS 12/01-188 zo 4. decembra 2007 rozhodol, že menovaný sudca je „*vylúčený z výkonu sudcovskej funkcie v konaní vo veci vedenej na Ústavnom súde Slovenskej republiky pod sp. zn. PL. ÚS 12/01.*“

Vzhľadom na to, že na verejné ústne zasadnutie sa nedostavil zástupca účastníka konania - ministerstva zdravotníctva, sudca spravodajca oboznámil písomné stanovisko ministra zdravotníctva č. 26874-4/2007-OL z 22. novembra 2007, ktoré bolo v podstate zhodné z doterajšími stanoviskami ministerstva zdravotníctva. Ďalej sudca spravodajca oboznámil priebeh tohto konania a rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci *Vo v. Francúzsko* z 8. júla 2004. Tiež bolo oboznámené, že skupina poslancov predložila národnej rade v III. volebnom období návrh na vydanie zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon o umelom prerušení tehotenstva (tlač č. 210). Podľa dôvodovej správy účelom tohto návrhu zákona bolo odstrániť nedostatky právnej úpravy umelého prerušenia tehotenstva spočívajúce v tom, že základné právo je obmedzené všeobecne záväzným právnym predpisom orgánu výkonnej moci, čo je v rozpore s čl. 13 ods. 2 ústavy, pričom podľa predkladateľov tento všeobecne záväzný právny predpis ani nebol vydaný na základe splnomocnenia predpokladaného v čl. 123 ústavy. Možnosť umelo prerušiť tehotenstvo z genetických dôvodov do dvadsiatichtyroch týždňov jeho trvania mala byť prevzatá do zákona namiesto vyhlášky a zároveň za účelom zvýšenia právnej istoty sa mala zaviesť podmienka preukázania genetického dôvodu pre umelé prerušenie tehotenstva odbornou lekárskou komisiou. Návrh zákona bol 3. júla 2003 po prerokovaní v národnej rade schválený v treťom čítaní s pozmeňujúcimi návrhmi z Informácie o prerokovaní návrhu zákona vo výboroch národnej rady (tlač 210a). Zákon bol vrátený prezidentom Slovenskej republiky na opätovné prerokovanie národnou radou (ČPT 330). Do skončenia III. volebného obdobia národnej rady už vrátený zákon nebol prerokovaný. Vzhľadom na

ustanovenie § 147 ods. 1 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 350/1996 Z. z. o rokovacom poriadku Národnej rady Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov v novom volebnom období už nebolo možné prerokovať zákon vrátený prezidentom Slovenskej republiky.

Účastníci konania v plnom rozsahu zotrvali na svojich doterajších písomných a ústnych stanoviskách, ktoré vo svojich záverečných vystúpeniach argumentačne zvýraznili a domáhali sa toho, aby ústavný súd vyhovel ich návrhom.

Zástupca navrhovateľov sa stručne vyjadril k expertíze bioetika RNDr. P. S., pričom poukázal na to, že podľa tejto analýzy *„je osobou až bytosť obdarená schopnosťou myšlienkovvej sebareflexie, s ktorou súvisí slobodná vôľa a svedomie“*. Podľa zástupcu navrhovateľov *„ak by sme pripustili tento argument (...), tak by pravdepodobne podľa tejto definície nebolo osobou ani novonarodené dieťa, pretože svedomie, vedomie sa vyvíja až po nejakej dobe po narodení“*. Ďalej dodal, že *„život plodu je samozrejme závislý na matkinom tele do okamihu viability, ale nie je jeho súčasťou a jeho genetická výbava je odlišná. Ľudský plod hoci žije vo svojej matke, nemá biologický status orgánu, jeho vývin prebieha vo vzťahu k jeho vlastným potrebám a jeho nové orgány získavajú funkcie v rámci neho, nie v rámci jeho matky.“* Poukázal aj na rozhodnutie Španielskeho ústavného súdu z 11. apríla 1985, podľa ktorého *„ľudský život je mimoriadna ústavná hodnota a sociálny štát ako Španielsko má pozitívny záväzok chrániť život zákonom. Nenarodený ľudský život je počas tehotenstva skutočnosťou odlišnou od matky a nasciturus je právnym dobrom chráneným Ústavou (...), čiže prišiel k záveru, že nasciturus je skôr objektom ako subjektom ústavnej ochrany, je skôr objektívnou spoločenskou hodnotou ako súkromným nárokom plodu alebo matky. Principiálny výklad čl. 15 ods. 1 našej ústavy je podobný. Kým prvá veta zakotvuje subjektívne právo, druhá veta zakotvuje objektívnu hodnotu hodnú ochrany.“* Zástupca navrhovateľov napokon poukázal na vývoj právnej úpravy, ktorý v posledných rokoch *„znamenal väčšiu ochranu práva na súkromie v súvislosti s graviditou a vychovaním dieťaťa. Nová právna úprava zaviedla rýchlejší, efektívnejší proces osvojenia a utajených pôrodov. Od roku 2005 sa vytvorila možnosť pre ženu v ťažkej sociálnej situácii, aby nebola nútená niesť bremeno výchovy dieťaťa. V zákone o rodine, v Občianskom súdnom poriadku sa rozšírili možnosti osvojenia. Nevyžaduje sa súhlas rodičov v prípade, ak najmenej dva*

mesiace po narodení dieťaťa neprejavia o neho žiadny záujem. Upustilo sa od zrušiteľného osvojenia, zaviedlo sa nové konanie osvojiteľnosti, ak súd zistí, že dieťa je právne voľné, začne konanie aj bez návrhu. Tým sa zrýchlil proces osvojenia. V Občianskom súdnom poriadku sa zaviedli lehoty. Jednak na konanie pre rozhodnutie o osvojiteľnosti, jednak pre rozhodnutie o osvojení. Zaviedli sa utajené pôrody, kde je možné utajiť osobné údaje v zdravotníckom zariadení, ktoré vedie osobitnú zdravotnú dokumentáciu tak, aby sa žene dala možnosť vybrať si život a nie smrť nenarodeného dieťaťa. Vznikli hniezda záchrany práve preto, aby sa rozšírilo právo ženy na súkromie. Na druhej strane právo na život sa nijako neposilnilo. Náš právny poriadok nevyžaduje pre rozhodnutie o podstúpení interrupcie ani informovaný súhlas, ani konzultáciu, ani čakacie lehoty, v zásade je to možné urobiť okamžite a na počkanie. (...) Tým, že náš právny poriadok umožňuje vykonanie interrupcie aj bez dôvodu, tak umožňuje zároveň ju vykonať z akéhokoľvek dôvodu.“

Zástupca národnej rady poukázal tiež na dôležitosť tohto rozhodnutia ústavného súdu a navrhol, aby ústavný súd pri svojom rozhodovaní prihliadol predovšetkým na podklady, ktoré boli národnou radou predložené, na expertízu RNDr. P. S. a mal by „vziať do úvahy pri rozhodovaní o nastolených ústavných problémoch príslušnú judikatúru Európskeho súdu pre ľudské práva a Európskej komisie pre ľudské práva a bude tiež potrebné vziať do úvahy komparatívne porovnanie právnych úprav členských štátov Európy a členských krajín Európskej únie. (...) Máme za to, že interrupčný zákon je v súlade s čl. 15 ústavy, je v súlade s Európskym dohovorom a praxou európskych štátov vo všeobecnosti. Je tiež v súlade s medzinárodnými ľudskoprávnymi záväzkami Slovenska, ktoré Slovenská republika ratifikovala. Iné rozhodnutie v konečnom dôsledku by vážne ohrozovalo podľa nášho názoru život a zdravie žien, spôsobilo by neospravedlňiteľný krok späť a v konečnom dôsledku by poprelo rovnosť žien a medzinárodné chránené ľudské práva.“

II.

Posudzovanie ústavnosti napadnutých ustanovení zákona o umelom prerušení tehotenstva

A. Kľúčové východiská ústavného súdu na posúdenie ústavnosti napadnutých ustanovení zákona o umelom prerušení tehotenstva a ich interpretácia

Ústavný súd predovšetkým zdôrazňuje, že Slovenská republika je zvrchovaný, demokratický a právny štát. Neviaže sa na nijakú ideológiu ani náboženstvo (čl. 1 ods. 1 ústavy). Z tohto ústavného postulátu vychádzal ústavný súd aj pri svojom rozhodovaní v danom prípade. Úlohou ústavného súdu v tomto konaní nie je odpovedať na filozofickú, morálnu či etickú otázku, kedy začína ľudský život, ani na otázku správnosti či morálnosti umelého prerušenia tehotenstva a ani na otázku, ako by mala vyzerat' optimálna právna úprava umelého prerušenia tehotenstva v Slovenskej republike, ale iba na otázku, aké sú ústavné mantinely, ktoré ústava vo vzťahu k právnej úprave umelého prerušenia tehotenstva kladie zákonodarcovi. Inak povedané, kľúčovou otázkou, ktorú musí ústavný súd v tomto konaní zodpovedať, je, či ústava znemožňuje zákonodarcovi právnu úpravu umelého prerušenia tehotenstva spôsobom, aký vyplýva z napadnutých ustanovení zákona o umelom prerušení tehotenstva.

Z návrhu navrhovateľov vyplýva, že úlohou ústavného súdu v tomto konaní je v prvom rade posúdiť súlad § 4, § 6, § 7, § 8 a § 10 zákona o umelom prerušení tehotenstva s čl. 15 ods. 1 a 4 ústavy.

Podľa stabilizovanej judikatúry ústavného súdu ústava predstavuje právny celok, ktorý treba aplikovať vo vzájomnej súvislosti všetkých ústavných noriem. Len výnimočne a ojedinele môže nastať stav, keď sa spoločensky upravený vzťah upravuje jedinou normou ústavy (II. ÚS 128/95). Každé ustanovenie ústavy treba interpretovať a uplatňovať v nadväznosti na iné normy ústavy, pokiaľ existuje medzi nimi príčinná súvislosť (II. ÚS 48/97), a preto ústavný súd opakovane vyslovil názor, že ustanovenia ústavy sa vysvetľujú a uplatňujú vo vzájomnej súvislosti všetkých relevantných noriem (II. ÚS 31/97, PL. ÚS 13/97, PL. ÚS 15/98, II. ÚS 10/99, I. ÚS 53/01, m. m. PL. ÚS 9/04 atď.).

Opierajúc sa o uvedené úlohou ústavného súdu v tomto konaní je posúdiť súlad napadnutých ustanovení zákona o umelom prerušení s čl. 15 ods. 1 a 4 ústavy v nadväznosti

a v príčinnej súvislosti s inými ústavnými normami a princípmi, ako aj ústavou chránenými hodnotami.

Právna úprava umelého prerušenia tehotenstva môže v konkrétnych okolnostiach predstavovať zásah nielen do čl. 15 ods. 1 ústavy upravujúceho právo na život a ochranu nenarodeného ľudského života, ale aj do základného práva tehotnej ženy na súkromie upraveného v čl. 16 ods. 1 a čl. 19 ods. 1 a 2 ústavy, a prípadne aj do jej ďalších práv, ako sú právo na ochranu zdravia (čl. 40 ústavy) či práva na slobodu myslenia, svedomia, náboženského vyznania a viery (čl. 24 ods. 1 ústavy). Zároveň je potrebné právnu úpravu umelého prerušenia tehotenstva posudzovať a interpretovať v kontexte s ústavnými princípmi a ústavou chránenými hodnotami, osobitne s princípom proporcionality, ktorý tvorí neoddeliteľnú súčasť generálneho princípu právneho štátu vyjadreného v čl. 1 ods. 1 prvej vete ústavy a je základom ústavného vyvažovania, či princípom slobody vyplývajúcim najmä z čl. 2 ods. 3 ústavy. Ústavný súd musel tiež v nadväznosti na čl. 1 ods. 2 ústavy v spojení s čl. 7 ods. 5 a čl. 154c ústavy pri posudzovaní návrhu navrhovateľov zohľadniť obsah medzinárodných záväzkov Slovenskej republiky súvisiacich najmä s právom na život a právom na súkromie, ako aj dotknutú judikatúru medzinárodných súdnych orgánov, t. j. posúdiť napadnutú právnu úpravu z hľadiska limitov vyplývajúcich z medzinárodného práva.

Vzhľadom na mimoriadnu závažnosť a citlivosť problematiky, ktorá tvorí predmet návrhu navrhovateľov, ústavný súd považoval za potrebné aspoň stručne analyzovať aj právnu úpravu umelého prerušenia tehotenstva v iných štátoch, ako aj postoje niektorých zahraničných ústavných súdov k problematike umelého prerušenia tehotenstva v nadväznosti na ochranu práva na život tak, ako vyplývajú z ich judikatúry.

1. Právo na život a ochrana ľudského života pred narodením podľa čl. 15 ods. 1 ústavy - základné východiská interpretácie

Podľa čl. 15 ods. 1 ústavy:

„Každý má právo na život. Ľudský život je hodný ochrany už pred narodením.“

1.1 Právo na život je vstupnou bránou a pilierom celého systému ochrany základných práv a slobôd. Ústavný súd nemá dôvod spochybňovať kľúčové miesto práva na život v systéme základných práv a slobôd. Účinná ochrana práva na život je totiž nevyhnutnou (i keď nie dostatočnou) podmienkou reálnych záruk telesnej a duševnej integrity fyzickej osoby, a tým aj všetkých jej ostatných práv a slobôd. Tie sú napokon „len“ rôznymi kvalitatívnymi stránkami práva na život, napríklad práva na život v zdravom prostredí alebo v prostredí, kde má každý slobodu pohybu, prejavu, zhromažďovania, spolčovania, či práva na život, ktorého súkromie požíva ochranu alebo v rámci ktorého je možné užívať, požívať a nakladať so svojím majetkom a pod.

Právo na život pôsobí *erga omnes* a je priamo aplikovateľné, keďže ústava nepredpokladá, že by jeho ochrana bola viazaná na vykonanie zákonom. Právo na život tak požíva ochranu jednak vo vertikálnom vzťahu verejná moc - fyzické osoby a jednak v horizontálnych vzťahoch medzi fyzickými osobami a právnickými osobami navzájom. Ústavný súd pritom už vo viacerých rozhodnutiach vyslovil, že úlohou štátnej moci je chrániť základné práva a slobody nielen voči štátnym orgánom, ale aj voči komukoľvek inému, t. j. aj voči fyzickým či právnickým osobám. Z čl. 15 ods. 1 ústavy teda pre štát nevyplýva iba povinnosť zdržať sa zásahov do práva na život, ale aj pozitívny záväzok prijať a zabezpečiť realizáciu opatrení slúžiacich účinnej a reálnej ochrane práva na život.

V kontexte s uvedeným zásadnou otázkou, na ktorú musí odpovedať v tomto konaní ústavný súd, je to, či nositeľom (subjektom) práva na život je nasciturus (plod) alebo až narodený človek.

1.2 Zo znenia čl. 15 ods. 1 ústavy zreteľne vyplýva, že ústavodarca rozlišuje medzi právom každého na život (prvá veta) a ochranou nenarodeného ľudského života (druhá veta). Toto rozlíšenie naznačuje rozdiel medzi právom na život ako osobným, subjektívnym nárokom a ochranou nenarodeného ľudského života ako objektívnou hodnotou (ako je ďalej uvedené).

Pre posúdenie (ne) súladu napadnutých ustanovení zákona o umelom prerušení tehotenstva s čl. 15 ods. 1 ústavy je kľúčová interpretácia jej druhej vety „Ľudský život je

hodný ochrany už pred narodením“. Význam druhej vety čl. 15 ods. 1 ústavy možno vyložiť dvomi krajnými spôsobmi, pričom ani s jedným z nich sa ústavný súd nemôže stotožniť.

Prvou možnosťou je normatívna irelevancia tohto ustanovenia. Podľa tohto prístupu nie je ustanovenie čl. 15 ods. 1 druhej vety ústavy právnou normou, ktorá by vyjadrovala príkaz, zákaz alebo hranice dovoleného, ale deklaráciou obsahujúcou pranie, v ktorej je nepochybne obsiahnutá etická norma (takto napr. Čič, M. a kol. Komentár k Ústave Slovenskej republiky. Martin: Matica slovenská, 1997. 87 s.). Vyložiť druhú vetu čl. 15 ods. 1 ústavy len ako proklamáciu je však v zásadnom rozpore so súčasnou koncepciou ústavy, ktorá nie je dokumentom obsahujúcim normatívne irelevantné proklamácie, ktorých význam je určený až ďalšou zákonodarcovou činnosťou, ale je skutočným súborom priamo aplikovateľných noriem, princípov a hodnôt, ktoré majú svoj konkrétny normatívny dopad (pozri najmä čl. 152 ods. 4 ústavy).

Druhou možnosťou je priznať nasciturovi (nenarodenému ľudskému životu) právo na život, t. j. kvalitu základného práva. Druhá veta čl. 15 ods. 1 ústavy by tak bola chápaná ako špecifikácia prvej vety, teda odstraňovala by akékoľvek pochybnosti o tom, že pod „každým“ v zmysle čl. 15 ods. 1 prvej vety ústavy je nutné rozumieť tiež nascitura. K takémuto záveru sa prikláňajú navrhovatelia prinajmenšom v niektorých častiach svojej argumentácie. Inde navrhovatelia naopak smerujú svojou argumentáciou k tomu, že nenarodený ľudský život má právo na život, hoci toto právo nemusí byť rovnako intenzívne, ako právo na život osoby už narodenej. Z tohto hľadiska by bolo možné konštatovať, že čl. 15 ods. 1 ústavy zakotvuje v oboch vetách dve základné práva, ktorých ochrana je garantovaná rôznou intenzitou. Oba prístupy navrhovateľov ústavný súd z ďalej uvedených dôvodov odmieta, pričom tento jeho záver nie je v žiadnom rozpore s jeho prvou premisou, ktorou poprel tézu o normatívnej bezvýznamnosti čl. 15 ods. 1 druhej vety ústavy.

Z porovnania doslovného výkladu prvej a druhej vety čl. 15 ods. 1 ústavy, najmä spojenia „má právo na život“ v. „hodný ochrany“ vyplýva, že ústavodarca v čl. 15 ústavy celkom zjavne rozlišuje medzi právnym statusom nascitura a právnym statusom narodenej osoby. Tento jazykový výklad je podporovaný tiež systematickým výkladom. Katalóg základných ľudských práv a slobôd v druhom oddiele druhej hlavy ústavy je uvedený

ustanovením čl. 14, podľa ktorého každý má spôsobilosť na práva. Je pritom bez akýchkoľvek pochybností, že pod pojmom každý, použitom v tomto (ale i v ďalších) ustanovení ústavy, treba rozumieť každého, kto sa narodí (pozri napr. Čič, M. a kol. Komentár k Ústave Slovenskej republiky. Martin: Matica Slovenská, 1977. 82 s., alebo Prusák, J. Teória práva. Bratislava: UK, 1995. 279 s.), t. j. spôsobilosť na práva vzniká narodením a končí smrťou, prípadne vyhlásením za mŕtveho. Ústava teda zásadne spája vznik subjektívnych práv až s okamihom narodenia človeka, nie už s jeho počatím. V kontexte s problematikou, ktorá je predmetom tohto konania, sa javí vhodné podporne poukázať napr. na čl. 41 ods. 3 ústavy, podľa ktorého deti narodené v manželstve i mimo neho majú rovnaké práva.

Akokoľvek z už uvedených dôvodov nemožno hovoriť o normatívnej bezvýznamnosti čl. 15 ods. 1 druhej vety ústavy, pretože normatívny význam tohto ustanovenia už s ohľadom na jeho samotnú formuláciu a ústavný kontext nedosahuje takú intenzitu, aby o ňom bolo možné hovoriť ako o základnom práve, ktoré je obmedziteľné len na základe prísneho vyvažovania a proporcionality voči inému základnému právu v zmysle čl. 15 ods. 4 ústavy.

Poňatie druhej vety čl. 15 ods. 1 ústavy ako základného práva je v rozpore so samotným návrhom na zrušenie niektorých častí napadnutého zákona o umelom prerušení tehotenstva. Navrhovatelia totiž sami pripúšťajú, že nie každý dôvod umelého prerušenia tehotenstva by musel byť v rozpore s nimi tvrdeným subjektívnym právom nascitura na život v zmysle čl. 15 ods. 1 ústavy.

Pokiaľ by ustanovenie čl. 15 ods. 1 druhej vety ústavy skutočne zakladalo absolútne subjektívne právo na život už pred narodením, bolo by nutné na celú vec aplikovať čl. 15 ods. 4 ústavy, ako správne vyvodzujú navrhovatelia.

Podľa čl. 15 ods. 4 ústavy nie je porušením práv, ak bol niekto pozbavený života v súvislosti s konaním, ktoré podľa zákona nie je trestné.

Ustanovenie čl. 15 ods. 4 ústavy samozrejme nepripúšťa legalizáciu akéhokoľvek konania, ktorým môže byť niekto pozbavený života, ale legalizáciu len takého konania,

ktoré je ospravedlniteľné aplikáciou princípu proporcionality. V zmysle citovaného ustanovenia čl. 15 ods. 4 ústavy by tak dochádzalo ku stretu ústavných práv rôznej povahy - na jednej strane práva nascitura na život podľa čl. 15 ods. 1 ústavy a na strane druhej napríklad, a hlavne, práva ženy slobodne sa rozhodnúť o pokračovaní svojho tehotenstva ako nemateriálnej hodnoty súkromnej povahy chránenej čl. 16 ods. 1 ústavy, prípadne v čl. 19 ods. 2 ústavy, eventuálne s právami podľa čl. 40 a čl. 41 ods. 2 ústavy (právo na ochranu zdravia tehotnej ženy).

Poňatie druhej vety čl. 15 ods. 1 ústavy ako absolútneho subjektívneho práva a následná aplikácia čl. 15 ods. 4 ústavy (ktorý v sebe v zmysle horeuvedeného nevyhnutne obsahuje prvok proporcionality) by preto v rozpore s tým, čo sami požadujú navrhovatelia, celkom iste vylúčilo aj interrupciu z dôvodov ochrany zdravia tehotnej ženy, z dôvodov genetických alebo z dôvodu tehotenstva vzniknutého v dôsledku trestného činu, lebo právo na život nascitura by nemohlo byť v situácii klasického vyvažovania základných práv prevážené ochranou zdravia ženy ani inými dôvodmi spojenými väčšinou s ochranou súkromia tehotnej ženy. A pokiaľ by snád' podľa názoru navrhovateľov malo ustanovenie čl. 15 ods. 4 ústavy ospravedlniť tiež zdravotnú, genetickú či sociálnu indikáciu prerušenia tehotenstva, naskytá sa jednak problém nebezpečného vyprázdňovania samotného pojmu základného práva na život a jednak problém vytvárania rôznych kategórií práva na život, z ktorých nie každá by mala rovnakú váhu. Hlavne ostatne uvedený problém by mohol mať potencionálne deštruktívne účinky na Slovenskú republiku ako právny štát.

Je nesporné, že ústava sama obsahuje rôzne koncipované základné práva, ktorých logická štruktúra a prípadne aj vynutiteľnosť súdnou mocou sa líši. Iba samotný čl. 15 ústavy obsahuje jednak základné právo na život podľa odseku 1 prvej vety, ktorému zodpovedá zákaz pozbaviť niekoho života (ods. 2) a z ktorého existujú výnimky spojené s ochranou práv iných (čl. 15 ods. 4 ústavy) a jednak zákaz trestu smrti, ktorý je bezpodmienečný a ktorý nie je predmetom vyvažovania (ods. 3). Obe tieto pravidlá sa tak líšia svojím charakterom a logickou štruktúrou, keďže základné právo zodpovedajúce prvej vete odseku 1 a odseku 2 predstavuje typické základné právo, ktoré je v priebehu svojej aplikácie predmetom vyvažovania. Takéto základné právo je súčasťou ústavnoprávnej teórie označované ako princíp, ktorý usiluje o svoje naplnenie v maximálne možnej miere,

a to v závislosti na interakcii s inými (v jednotlivých prípadoch so základným právom, ktoré je s nim v konflikte) základnými právami a ústavnými hodnotami a s ohľadom na požiadavku proporcionality, ktorý predstavuje kľúčový koncept pre aplikáciu základných práv. Táto interakcia sa v individuálnom prípade prejavuje ako vyvažovanie jedného základného práva s ústavnými hodnotami a inými základnými právami.

Naproti tomu logická podoba zákazu trestu smrti podľa čl. 15 ods. 3 ústavy alebo napr. tiež ústavná maxima *nullum crimen, nulla poena sine lege* (čl. 49 ústavy) sú celkom zjavne bezvýnimočné a ako také ani nie sú predmetom vyvažovania (Alexy R. *Theorie der Grundrechte*, 3. Auf., Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1996). Napokon ústava ako tretiu zvláštnu skupinu základných práv zakotvuje sociálne práva, ktorých sa s ohľadom na ich zvláštnu povahu možno domáhať iba v rámci zákonov, ktoré tieto vykonávajú (čl. 51 ods. 1 ústavy).

Bez ohľadu na to, že ústava obsahuje prinajmenšom tri typy základných práv, nemožno priznať ustanoveniu čl. 15 ods. 1 druhej vety ústavy štatút zvláštneho základného práva *sui generis* bez toho, aby sa to dramaticky neodrazilo na celkovej štruktúre základných práv podľa ústavy. O základných právach platí kľúčové ústavné východisko, podľa ktorého ľudia sú slobodní a rovní v dôstojnosti i právach (čl. 12 ods. 1 ústavy). Právny poriadok Slovenskej republiky chráni ľudský život ako kľúčovú hodnotu právneho štátu. S ohľadom na ústavný zákaz trestu smrti môže byť človek zbavený života v zásade len v prípade ochrany životov či zdravia iných osôb (napr. krajná núdza, nutná obrana, oprávnené použitie zbrane). Uvedené prípady pritom v žiadnom prípade nespochybňujú zásadu, že právo na život má rovnakú váhu bez ohľadu na jeho nositeľa (subjekt). Naproti tomu dotvorenie ústavy o „slabšie“ právo na život prostredníctvom judikatúry, ktorým by bol obdarený nositeľ práva *sui generis* (v danom prípade nasciturus), ako sa toho domáhajú v tomto konaní navrhovatelia, by bolo nebezpečným precedensom. Vytváranie rôznych kategórií práva na život, z ktorých by nie každé malo rovnakú váhu, eventuálne dokonca vytváranie nových subjektov práva prostredníctvom judikatúry (vedľa klasickej dichotómie fyzické v. právnické osoby), by bolo v rozpore s ústavným postulátom rovnosti ľudí v právach. Súčasne by také dotváranie ústavy malo potencionálne nevypočítateľné následky

vytvárania rozličných kategórií základných práv, obsah ktorých by bol určovaný v závislosti na nositeľoch týchto práv.

1.3 Žiadna moderná ústava, Ústavu Slovenskej republiky nevynímajúc, nie je hodnotovo neutrálna, naopak je založená na relatívne ucelenej sústave hodnôt, ktoré si štát váži, rešpektuje ich a prostredníctvom orgánov verejnej moci zabezpečuje ich ochranu. Tieto hodnoty majú objektívny charakter a sú vyjadrením spoločensky uznávaného všeobecného „dobra“ a majú spravidla nemateriálnu povahu. Na rozdiel od štandardných právnych noriem (pravidiel správania) štát objektívne hodnoty podľa záverov súčasnej právnej vedy nemôže tvoriť, ale len uznať a rešpektovať, resp. z nich vychádzať a prípadne zvýrazňovať význam určitých hodnôt na úkor, či vo vzťahu k iným hodnotám (porovnaj napr. Kühn, Z. Aplikace práva ve složitých případech. K úloze právních principů v judikatuře. Praha: Karolinum, 2002. 94 s.). Tým, že je určitá objektívna hodnota explicitne vyjadrená v ústave, nadobúda charakter ústavnej hodnoty, ktorá požíva ústavnú ochranu.

Ústavný súd zastáva názor, že nenarodený ľudský život má charakter objektívnej hodnoty, a zároveň zdôrazňuje, že popri objektívnej hodnote nascitura sú v ústave vyjadrené, a teda aj ústavou chránené, mnohé iné objektívne hodnoty, ako napr. sloboda (čl. 2 ods. 3, čl. 12 ods. 1, ale napr. aj čl. 17, 21, 23, 24 a čl. 2 ústavy atď.), rovnosť (čl. 12 ods. 1, ale napr. aj čl. 30 ods. 3 alebo čl. 47 ods. 3 ústavy), ľudská dôstojnosť (čl. 12 ods. 1 a čl. 19 ods. 1 ústavy), ale aj manželstvo, rodičovstvo, rodina (čl. 41 ods. 1 ústavy) alebo zdravie (napr. čl. 20 ods. 3, čl. 21 ods. 3, čl. 23 ods. 3 a čl. 24 ods. 4 ústavy), príroda (čl. 20 ods. 3 a čl. 23 ods. 3 ústavy), životné prostredie (napr. čl. 20 ods. 3 a čl. 44 ods. 3 ústavy) či mravnosť (čl. 24 ods. 4 ústavy) a pod.

Objektívnym hodnotám, ktoré sú explicitne vyjadrené v ústave, garantuje ústava ochranu rôznymi formami a s rozdielnou intenzitou. Základné ústavné hodnoty, akými sú sloboda, rovnosť či ľudská dôstojnosť, nadobúdajú prostredníctvom spôsobu ústavného vyjadrenia (pozri čl. 2 ods. 3 alebo čl. 12 ods. 1 ústavy) charakter všeobecných ústavných princípov ako najvšeobecnejších pravidiel správania, ktoré v koncentrovanej podobe vyjadrujú najvšeobecnejšie ciele práva a spoločne tvoria systém základných hodnôt, na

ktorom je založený ústavný poriadok štátu. Zároveň ústava konkrétnym prejavom týchto základných hodnôt priznáva intenzitu ochrany základného práva, resp. základnej slobody; napr. osobná sloboda (čl. 17 ústavy), sloboda vyznania (čl. 24 ústavy), sloboda prejavu (čl. 26 ústavy), právo na zachovanie ľudskej dôstojnosti (čl. 119 ods. 1 ústavy) a pod., t. j. konkrétne prejavy týchto základných hodnôt sú formulované v podobe subjektívneho nároku fyzickej osoby, prípadne právnickej osoby voči štátu. Intenzitu ochrany základného práva priznáva ústava aj ďalším objektívnym hodnotám, ako sú napr. zdravie alebo životné prostredie (čl. 40 prvá veta ústavy, resp. čl. 44 ods. 1 ústavy), aj keď „len v medziach zákonov, ktoré tieto ustanovenia vykonávajú“ (čl. 51 ods. 1 ústavy). Mimoriadne vysokú intenzitu ochrany poskytuje ústava aj ďalším zo spomenutých hodnôt (príroda, mravnosť), keď ich ochranu považuje za legitímny dôvod k obmedzeniu niektorých základných práv alebo základných slobôd (napr. vlastníckeho práva - čl. 20 ods. 3 ústavy, slobody pohybu a pobytu - čl. 23 ods. 3 ústavy, resp. slobody náboženského vyznania a viery - čl. 24 ods. 4 ústavy). Manželstvu, rodičovstvu a rodine ústava garantuje ochranu prostredníctvom zákona (čl. 41 ods. 1 prvá veta ústavy). Z dikcie čl. 15 ods. 1 druhej vety ústavy („Ľudský život je hodný ochrany aj pred narodením“) možno nesporne vyvodiť aj záväzok štátu chrániť hodnotu nenarodeného ľudského života (nascitura), ale z textu zjavne vyplýva, v porovnaní s ostatnými spomenutými objektívnymi hodnotami, jednak nižšia miera konkrétnosti tohto záväzku („je hodný ochrany“), ako aj iná miera intenzity jej ústavnej ochrany.

Ústavný súd pripomína, že ústava nevyklučuje vyvažovanie základných práv a slobôd s ústavnými hodnotami, ale toto vyvažovanie má inú kvalitu ako vyvažovanie jednotlivých základných práv a slobôd.

1.4 Z už uvedeného (bod 1.3 v spojení s bodom 1.2) vyplýva, že podľa Ústavy Slovenskej republiky nasciturus nie je subjektom práva, ktorému patrí základné právo na život podľa čl. 15 ods. 1 prvej vety ústavy. Nasciturus sa síce môže stať subjektom práva ex tunc, a teda ex tunc aj nositeľom základných práv, avšak pod podmienkou, že sa narodí živý.

Ústavný súd rovnako (bode 1.2) odmietol normatívnu irelevanciu ustanovenia čl. 15 ods. 1 druhej vety ústavy. Kľúčovou otázkou teda je, aký normatívny význam toto

ustanovenie má. Podľa už uvedeného právneho názoru ústavného súdu analyzované ustanovenie ústavy koncipuje ochranu nenarodeného ľudského života ako ústavnú hodnotu, čím potrebu chrániť túto hodnotu priznáva normatívny status na úrovni ústavného imperatívu. Ústavný súd už zdôraznil, že ustanovenie čl. 15 ods. 1 ústavy nie je možné interpretovať izolovane, ale len v spojení s ústavnými princípmi vyjadrenými najmä v čl. 1 ods. 1 prvej vete, čl. 2 ods. 3 a čl. 12 ods. 1 ústavy, ako aj ďalšími relevantnými ústavnými ustanoveniami - najmä čl. 16 ods. 1, čl. 19 ods. 1 a 2, ale aj čl. 41 ods. 1 a 2 ústavy.

Povinnosť chrániť nenarodený ľudský život je ústavnou povinnosťou všetkých orgánov verejnej moci, do pôsobnosti ktorých táto ochrana môže v konkrétnych okolnostiach patriť, vrátane zákonodarcu a ústavného súdu. Ochrana tejto ústavnej hodnoty je zabezpečovaná v prvom rade zákonodarnou cestou. Niektoré možnosti ochrany nenarodeného ľudského života sú pritom naznačené už priamo v niektorých ďalších ústavných ustanoveniach (napr. právo tehotných žien na osobitnú starostlivosť, ochranu v pracovných vzťahoch a právo na zodpovedajúce pracovné podmienky podľa čl. 41 ods. 2 ústavy a jeho realizácia prostredníctvom bežného zákonodarstva v zmysle čl. 51 ods. 1 ústavy). Táto povinnosť nie je závislá na tom, či nasciturus má alebo nemá postavenie subjektu práva; v podstate jeho predpokladom je práve to, že nasciturus samostatným subjektom práva bez ďalšieho nie je (inak by samozrejme disponoval základným právom na život).

Ústavný imperatív ochrany nenarodeného ľudského života má svoj autonómny obsah - jeho konečná špecifikácia je v prípade pochybností úlohou autorizovaného „vykladača“ ústavného textu, ktorým je v Slovenskej republike ústavný súd. Tak, ako ústavný súd nemôže v mene ústavodarcu rozhodnúť o tom, odkedy existuje nenarodený ľudský život, tak môže a v danom prípade musí rozhodnúť o tom, aký obsah má a aké účinky vyvoláva ústavná povinnosť ochrany nenarodeného ľudského života.

So zreteľom na právny charakter čl. 15 ods. 1 druhej vety ústavy ako ústavou explicitne vyjadrenej hodnoty, ktorá zakladá imperatív smerujúci ku všetkým orgánom verejnej moci, je nutné vyložiť význam tohto ustanovenia v porovnaní s klasickým základným právom. Povinnosť štátu zaistiť ochranu základnému právu, ktorá je pozitívnym

aspektom koncepcie základného práva, pochopiteľne nie je identická s povinnosťou štátu zaistiť ochranu ústavou garantovanej hodnote. Preto, zatiaľ čo o základnom práve platí, že „kde je právo, tam je aj právna ochrana“, a to i súdnou mocou (pozri nález II. ÚS 58/97), čo sa týka ústavou garantovanej hodnoty, táto právna ochrana je slabšia, a to vzhľadom na možnosť uváženia, ktorým aj v nadväznosti na ústavnú dikciu disponuje zákonodarca.

Všeobecné požiadavky zakotvené v čl. 13 ústavy (rovnosť pri obmedzovaní práv a slobôd, šetrenie ich podstaty a zmyslu), rovnako ako požiadavky proporcionality obmedzenia určitého základného práva, sú na ústavnú hodnotu a na z nej vyplývajúci ústavný imperatív ochrany aplikovateľné len primerane. Kľúčovou odlišnosťou v porovnaní s aplikáciou základných práv je hlavne rozsah prípustného uváženia, ktoré má na základe ústavy zákonodarca pri svojom rozhodovaní o právnej regulácii umelého prerušenia tehotenstva, hlavne pri vyvažovaní ústavného imperatívu vyjadreného v čl. 15 ods. 1 druhej vety ústavy na strane jednej a základného práva tehotnej ženy na ochranu súkromia podľa čl. 16 ods. 1 a čl. 19 ods. 1 a 2 ústavy (eventuálne s ďalšími do úvahy prichádzajúcimi základnými právami, hlavne právom na ochranu zdravia - pozri nižšie), nehovoriac už o základnom práve tehotnej ženy na život podľa čl. 15 ods. 1 prvej vety ústavy na strane druhej. Je to preto predovšetkým zákonodarca, ktorý má rozhodnúť ako najlepšie dosiahnuť ústavný imperatív a prijať opatrenia zabraňujúce konaniu, ktoré je spôsobilé znemožniť transformáciu nenarodeného (a teda zatiaľ len potencionálneho) ľudského života na narodený ľudský život s výnimkou konania, záujem na ktorom presahuje spoločenský záujem na ochrane nenarodeného ľudského života. Tomuto ústavne prípustnému rozsahu uváženia je potom nutné prispôbiť tiež rozsah jeho prieskumu ústavným súdom. Iba v rámci takto stanoveného rozsahu postupoval ústavný súd ďalej pri svojom ústavnom prieskume (pozri nižšie časť III. B).

2. Právo na súkromie podľa čl. 16 ods. 1 a čl. 19 ods. 1 a 2 ústavy - základné východiská interpretácie

Podľa čl. 16 ods. 1 ústavy nedotknuteľnosť osoby a jej súkromia je zaručená. Obmedzená môže byť iba v prípadoch ustanovených zákonom.

Podľa čl. 19 ods. 2 ústavy každý má právo na ochranu pred neoprávneným zasahovaním do súkromného a rodinného života.

Podľa čl. 2 ods. 3 ústavy každý môže konať, čo nie je zákonom zakázané, a nikoho nemožno nútiť, aby konal niečo, čo zákon neukladá.

2.1 Ústavný súd už viackrát špecifikoval obsah ústavnej úpravy všeobecného osobnostného práva konštituovaného ako právo na nedotknuteľnosť osoby a jej súkromia (čl. 16 ods. 1 ústavy) a práva na ochranu pred neoprávneným zasahovaním do súkromného a rodinného života (čl. 19 ods. 2 ústavy). Právo na ochranu súkromného života je neodňateľným právom fyzickej osoby. Ústavná ochrana súkromia podľa čl. 16 ods. 1 ústavy sa spája s nedotknuteľnosťou osoby. Predmetom takto koncipovanej ochrany je súkromie osoby späté s jej telesnou integritou (II. ÚS 19/97) a právo jednotlivca v určitej sfére spoločenských vzťahov žiť podľa svojich predstáv - bez zbytočných obmedzení, príkazov či zákazov ustanovených orgánmi verejnej moci (II. ÚS 19/97, II. ÚS 7/99, II. ÚS 16/99). Podstata práva na ochranu pred neoprávneným zasahovaním do súkromného a rodinného života podľa čl. 19 ods. 2 ústavy spočíva v práve jednotlivca rozhodnúť podľa vlastného uváženia, či a v akom rozsahu majú byť skutočnosti z jeho súkromného života sprístupnené iným.

V súlade s judikatúrou Európskeho súdu pre ľudské práva treba konštatovať, že rešpektovanie súkromnej sféry života musí zahŕňať aj právo na vytváranie a rozvíjanie vzťahov s inými ľudskými bytosťami, pričom súčasťou práva na súkromie je tiež rodinný život zahrňujúci i vzťahy medzi blízkymi príbuznými. S takto vymedzenými právami bezprostredne súvisí všeobecný ústavný princíp slobody (čl. 2 ods. 3 ústavy), ktorý, ako už bolo uvedené, je jednou zo základných hodnôt demokratického a právneho štátu a ktorý spočíva v povinnosti štátu rešpektovať a chrániť sféru osobnej autonómie jednotlivca.

Vo vzájomnej spojitosti tak predmetné práva a princípy garantujú istú „vnútornú sféru“, v ktorej môže jednotlivec žiť podľa vlastných predstáv a vylúčiť z nej „vonkajší svet“, a sféru, v ktorej sa môže jednotlivec slobodne rozvíjať, realizovať svoju osobnosť a vstupovať do vzťahov, ako aj rozvíjať vzťahy s inými osobami. Právo na súkromie a na

ochranu súkromného života v spojení s princípom slobody, tak v tom najzákladnejšom vymedzení, opierajúc sa aj o základné právo na ľudskú dôstojnosť, garantuje jednotlivcovi možnosť autonómneho sebaurčenia.

2.2 Do tohto rámca patrí a je (ústavou) chránené aj rozhodovanie ženy o vlastnej duševnej a telesnej integrite a o jej vrstvách, okrem iného aj o tom, či počne dieťa a aký bude mať jej tehotenstvo priebeh. Otehotnením (plánovaným, neplánovaným, dobrovoľným alebo v dôsledku násillia) sa žena nevzdáva svojho práva na sebaurčenie. Tehotenstvo je pritom stav spojený so značným telesným, ale aj duševným vypätím ženy, s bolesťami, obmedzeniami a nepohodlím, a teda stav spôsobilý výrazne obmedziť možnosti ženy slobodne realizovať svoju osobnosť. Akékoľvek obmedzenie rozhodovania ženy o tom, či tieto prekážky v autonómnej sebarealizácii mieni znášať, a teda či v danom stave tehotenstva mieni zotrvať až do jeho prirodzeného ukončenia, preto predstavuje zásah do ústavného práva ženy na súkromie. Tento zásah môže byť ústavne oprávnený alebo ústavne neoprávnený.

2.3 Z judikatúry ústavného súdu vyplýva, že ani ústavné právo na súkromie v rozsahu, v akom už bolo vymedzené, nemá absolútnu povahu. Ústava totiž nezaručuje jeho ochranu pred akýmkoľvek zasahovaním. Zaručuje ochranu len pred takým zasahovaním, ktoré je neoprávnené. Vo všeobecnosti platí, že zásah do práva na súkromie je oprávnený výlučne vtedy, ak je v súlade s čl. 2 ods. 2 a 3, čl. 13 a čl. 152 ods. 4 ústavy, ako aj so všetkými ďalšími ustanoveniami ústavy, ktoré sú právne významné pri uplatňovaní práva na súkromie (I. ÚS 33/95, II. ÚS 7/99, II. ÚS 16/99). Oprávnenosť zásahu do práva na súkromie je teda funkciou jeho súladu tak s formálnymi, ako aj s materiálnymi náležitosťami ustanovenými ústavou. Z formálneho hľadiska sa takýto zásah musí opierať o zákonné oprávnenie príslušného orgánu verejnej moci na vykonanie zásahu, pričom zásah je možné vykonať len zákonom ustanoveným spôsobom (mutatis mutandis I. ÚS 33/95). Zásah do práva na súkromie je preto prípustný jedine vtedy, ak je v súlade so zákonom. Takýto zákon však takisto musí spĺňať istú materiálnu kvalitu - musí sledovať niektorý alebo niektoré z tzv. legitímnych cieľov a zároveň musí byť v demokratickej spoločnosti v záujme ochrany takéhoto cieľa nevyhnutný. Zásah teda musí reflektovať naliehavú spoločenskú potrebu na ochrane jedného alebo viacerých z legitímnych cieľov a musí byť

vo vzťahu k tomuto cieľu primeraným prostriedkom jeho ochrany. Skúmanie primeranosti zásahu do práva na súkromie vo vzťahu k legitímnemu cieľu jeho obmedzenia je otázkou vyvažovania tohto základného práva s inými základnými právami a slobodami, ako aj ústavnými princípmi a ústavnými hodnotami, ktoré sa s ním ocitnú vo vzájomnom napätí.

2.4 Vyvažovanie vo vzájomnom konflikte stojacich ústavných práv, princípov a hodnôt sa riadi zásadou tzv. praktickej konkordancie, podstata ktorej podľa Spolkového ústavného súdu v Nemecku spočíva v „harmonizácii príslušných ústavných hodnôt a v zachovaní ich tvorivého napätia“. Povinnosť vyvažovania vo vzájomnom napätí sa ocitajúcich ústavných práv, princípov a hodnôt vyplýva aj zo skutočnosti, že práva a slobody obsiahnuté v druhej hlave ústavy disponujú *prima facie* rovnakou hodnotou. Hierarchizácia týchto práv a slobôd sa neopiera o akúsi doktrinálnu predetermináciu, ale je funkciou konkrétneho kontextu a okolností, za ktorých sa dotknuté práva, princípy a hodnoty ocitajú vo vzájomnom napätí. Hodnota spätá s ochranou nenarodeného ľudského života preto v pomyselnnej hierarchii ústavných práv, princípov a hodnôt nestojí a vzhľadom na formu svojho ústavného vyjadrenia ani nemôže stáť *a priori* vyššie ako iné ústavné práva, princípy alebo hodnoty súvisiace s problematikou umelého prerušenia tehotenstva, *in concreto* právo na súkromie v jeho celostnom chápaní. Obsah a normatívne implikácie ústavnej povinnosti chrániť nenarodený ľudský život sú preto do výraznej miery aj otázkou obsahu a normatívnych implikácií práva tehotnej ženy na súkromie.

Z uvedeného vyplýva, že zákonodarca na jednej strane nesmie ignorovať imperatív obsiahnutý v znení čl. 15 ods. 1 druhej vety ústavy - povinnosť poskytnúť nenarodenému ľudskému životu ochranu. Na strane druhej musí rešpektovať skutočnosť, že každý vrátane tehotnej ženy má právo rozhodovať o svojom súkromnom živote a chrániť realizáciu vlastnej predstavy o ňom pred neoprávneným zasahovaním. Možnosť tehotnej ženy požiadať príslušnú inštitúciu o umelé prerušenie tehotenstva je jednou z variácií, ktorými možno ústavné právo na súkromie a na sebaurčenie v spojení s princípom slobody uplatniť.

Z hľadiska predmetu tohto konania treba mať na zreteli, že úlohou ústavného súdu je hľadať východisko z kolízie medzi ústavou chránenou hodnotou (nenarodeným ľudským životom) a obmedziteľným ľudským – základným právom (právom ženy na súkromie). Pri

obmedzovaní ľudských práv treba mať na zreteli ich podstatu a zmysel (čl. 13 ods. 4 ústavy). Ústavnú hodnotu nenarodeného ľudského života preto možno chrániť len do takej miery, aby táto ochrana nespôsobovala zásah do podstaty slobody ženy a jej práva na súkromie a v končnom dôsledku neznamenala uloženie povinnosti, ktorá presahuje ústavný rámec.

Treba mať na zreteli, že ak by žena v žiadnom štádiu tehotenstva nemohla sama rozhodnúť o tom, či vynosí plod alebo si nechá umelo prerušiť tehotenstvo, tak by to znamenalo povinnosť vynosiť plod, ktorá nemá oporu v ústave, a zároveň by to zasiahlo do podstaty jej práva na súkromie, ako aj jej osobnej slobody. Zákonodarca nesporne môže a v záujme ochrany ústavnej hodnoty nenarodeného ľudského života aj musí ustanoviť postup a časové hranice v prípade, keď sa žena rozhodne pre umelé prerušenie tehotenstva, pričom jeho postup nesmie byť svojvoľný, má umožňovať reálne rozhodnutie ženy o umelom prerušení jej tehotenstva a rešpektovanie ústavnej hodnoty nenarodeného ľudského života.

Z potreby rovnováhy týchto práv, hodnôt a princípov dotknutých v posudzovanom prípade pritom vyplýva, že absolutizácia jednej či jedného z nich - napríklad absolútny zákaz umelého prerušenia tehotenstva alebo naopak zrušenie akýchkoľvek jeho obmedzení - je vylúčená. Ich vyvažovanie preto predpokladá jednak určenie rámca ochrany, ktorej je nenarodený ľudský život hodný, a jednak určenie rozsahu a účinkov práva ženy na sebaurčenie, na kontrolu nad vlastným telom a osudom, a to práve v ich vzájomnej relácii. Takéto vyvažovanie je síce v kompetencii zákonodarcu, avšak v kompetencii ústavného súdu je posúdiť, či konkrétny výsledok vyvažovania zo strany zákonodarcu zodpovedá vzťahu medzi ústavnou hodnotou špecifikovanou v ustanovení čl. 15 ods. 1 druhej vety ústavy na jednej strane a právami, princípmi a hodnotami špecifikovanými v ustanoveniach čl. 16, čl. 19 a čl. 2 ods. 3 ústavy na strane druhej.

3. Čl. 7 ods. 5 a čl. 154c ods. 1 ústavy a medzinárodné záväzky Slovenskej republiky súvisiace s právom na život a ochranou nascitura (nenarodeného ľudského života)

Podľa čl. 7 ods. 5 ústavy medzinárodné zmluvy o ľudských právach a základných slobodách, medzinárodné zmluvy, na ktorých vykonanie nie je potrebný zákon, a medzinárodné zmluvy, ktoré priamo zakladajú práva alebo povinnosti fyzických osôb alebo právnických osôb a ktoré boli ratifikované a vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom, majú prednosť pred zákonmi.

Podľa čl. 154c ods. 1 ústavy medzinárodné zmluvy o ľudských právach a základných slobodách, ktoré Slovenská republika ratifikovala a boli vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom pred nadobudnutím účinnosti tohto ústavného zákona, sú súčasťou jej právneho poriadku a majú prednosť pred zákonom, ak zabezpečujú väčší rozsah ústavných práv a slobôd.

Z čl. 7 ods. 5 a čl. 154c ods. 1 ústavy vyplýva, že zákonná úprava umelého prerušenia tehotenstva v Slovenskej republike musí byť nielen v súlade s ústavou, ale aj s medzinárodnými zmluvami o ľudských právach a základných slobodách, ktoré Slovenská republika ratifikovala a boli vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom, ktoré sa dotýkajú práva na život, resp. ochrany nascitura (nenarodeného ľudského života).

Z uvedeného hľadiska bolo potrebné analyzovať napadnuté ustanovenia zákona o umelom prerušení tehotenstva najmä s dotknutými ustanoveniami Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, Medzinárodného paktu o ochrane občianskych a politických práv a Dohovoru o ochrane práv dieťaťa, ako aj Dohovoru o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien, a to bez ohľadu na to, že navrhovatelia nenamietajú rozpor napadnutých ustanovení zákona o umelom prerušení tehotenstva s príslušnými ustanoveniami uvedených medzinárodných dohovorov.

3. 1 Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd

Podľa čl. 2 ods. 1 dohovoru právo každého na život je chránené zákonom. Nikoho nemožno úmyselne zbaviť života okrem výkonu súdom uloženého trestu nasledujúceho po uznaní viny za spáchanie trestného činu, pre ktorý zákon ukladá tento trest.

Podľa čl. 2 ods. 2 dohovoru zbavenie života sa nebude považovať za spôsobené v rozpore s týmto článkom, ak bude vyplývať z použitia sily, ktoré nie je viac než úplne nevyhnutné, pri:

- a) obrane každej osoby proti nezákonnému násiliu;
- b) vykonávaní zákonného zatknutia alebo zabránení úteku osoby zákonne zadržanej;
- c) zákonne uskutočnenej akcii za účelom potlačenia nepokojov alebo vzbury.

Z hľadiska posudzovania ústavnosti napadnutých ustanovení zákona o umelom prerušení tehotenstva je kľúčová odpoveď na otázku, či dikcia „právo každého na život“ obsiahnutá v čl. 2 ods. 1 dohovoru zahŕňa tiež nascitura.

Komisia sa k tejto otázke vyjadrila napr. vo veci Paton v. Spojené kráľovstvo (rozhodnutie z roku 1980), keď okrem iného uviedla, že «Život plodu je úzko prepojený so životom tehotnej ženy a nemôže byť posudzovaný v izolácii od neho. Ak by článok 2 mal zahŕňať plod a jeho ochrana podľa tohto článku by bola, bez žiadneho výslovného obmedzenia, chápaná ako absolútna, interrupcia by musela byť považovaná za zakázanú dokonca vtedy, ak by pokračovanie tehotenstva predstavovalo vážne riziko pre život ženy. To by znamenalo, že „nenarodený život“ plodu by bol považovaný za majúci vyššiu hodnotu než život tehotnej ženy.» Obdobne Komisia, resp. Európsky súd pre ľudské práva nepriznal nasciturovi ochranu garantovanú podľa čl. 2 dohovoru aj vo veci X. v. Spojené kráľovstvo (rozhodnutie z roku 1980), H. v. Nórsko (rozhodnutie z roku 1992) a naposledy napr. Evans v. Spojené kráľovstvo (rozsudok z roku 2006).

Z obsahu rozhodnutí Komisie a Európskeho súdu pre ľudské práva v uvedených veciach vyplýva, že podľa ich doterajšej judikatúry plod (nasciturus) nie je osobou oprávnenou na „právo na život“ v zmysle čl. 2 ods. 1 dohovoru, a to zrejme aj z toho dôvodu, že priznanie rovnakých práv plodu ako osobám by neodôvodnene obmedzilo článkom 2 chránené práva žien ako osôb už narodených. Zároveň z týchto, ako aj z ďalších rozhodnutí Komisie a Európskeho súdu pre ľudské práva celkom zreteľne vyplýva, že jednotlivé štáty majú široký rámec pre uváženie v otázke úpravy umelého prerušenia tehotenstva. Rovnako spor o tom, kedy vzniká právo na život, spadá do rámca voľnej

úvahy, ktorý vo všeobecnosti Európsky súd pre ľudské práva priznáva v tejto oblasti jednotlivým štátom (napr. *Vo v. Francúzsko*, rozsudok z roku 2004).

V nadväznosti na uvedené ústavný súd zdôrazňuje, že na ochranu plodu nemožno vzťahovať ani čl. 2 ods. 2 dohovoru, v kontexte ktorého je nutné interpretovať tiež ustanovenie čl. 15 ods. 4 ústavy. Z textu čl. 2 ods. 2 dohovoru totiž vyplýva, že zbavenie života nie je v rozpore s právom na život len vtedy, ak bude vyplývať z použitia sily, ktorá nie je viac než úplne nevyhnutná, pri a) obrane každej osoby proti nezákonnému násiliu; b) vykonávaní zákonného zatknutia alebo zabránenia úteku osoby zákonne zadržanej; eventuálne, c) zákonne uskutočnenej akcii za účelom potlačenia nepokojov alebo vzbury. Ustanovenie čl. 2 ods. 2 dohovoru sa preto na plod, a teda právnu úpravu umelého prerušenia tehotenstva neaplikuje, pretože takýto výklad by v podstate popieral akúkoľvek možnosť interrupcie, a to aj z dôvodov ochrany života a zdravia matky (teda z dôvodu, ústavnosť ktorého nespochybňujú ani navrhovatelia).

3.2 Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach

Podľa čl. 6 ods. 1 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach (ďalej aj „medzinárodný pakt“) každá ľudská bytosť má právo na život. Toto právo je chránené zákonom. Nikto nebude svojvoľne zbavený života.

Z histórie procesu dojednávania medzinárodného paktu je známe, že v ňom bol odmietnutý návrh, aby sa jeho čl. 6 ods. 1 vzťahoval aj na obdobie pred narodením. Potvrďuje to *Travaux preparatoires* Komisie, v ktorom sa uvádza, že bol navrhnutý a zamietnutý návrh, ktorý mal stanoviť, že „Právo na život je späté s ľudskou osobou od momentu počatia, toto právo je chránené zákonom“, pričom Komisia v pomere hlasov 55:0 so 17 zdržaniami definitívne hlasovala za schválenie čl. 6, ktorý neobsahoval odkaz na počatie [U. N. GAOR, 12th Sess., Bod programu 33, 119 s. (q), U. N. Doc. A/3764 (1957)]. Naopak zo záverečných zistení jurisdikcie Výboru pre ľudské práva, ktorý vykladá a monitoruje dodržiavanie medzinárodného paktu zmluvnými štátmi, vyplýva opakované odsúdenie striktných zákazov interrupcie, ktoré spôsobujú materskú úmrtnosť, ako porušenia práva žien na život v zmysle čl. 6, a odporúčenie štátom preskúmať a novelizovať

legislatívu, ktorá kriminalizuje interrupciu (pozri napr. Záverečné zistenia Výboru pre ľudské práva Chile, 30. marec 1999, U. N. GAOR, Hum. Rts. Comm., 65th Sess., 1740th mtg. ods. 15, U. N. Doc. CCPR/C79/Add.104, alebo Argentína, 15. november 2000, U. N. Doc. CCPR/CO/70/ARG, ods. 14 atď.). V roku 2005 išiel Výbor pre ľudské práva svojou jurisdikciou ešte ďalej, keď vo vzťahu k individuálnej sťažnosti K. L. v. Peru [Výbor pre ľudské práva, CCPR/C/85/D/1153/2003/(2005) UNHRC 64 (22. november 2006)] konštatoval, že záväzky štátu rešpektovať a zabezpečiť právo stanovené v čl. 7 medzinárodného paktu (podľa čl. 7 medzinárodného paktu nikto nesmie byť mučený alebo podrobovaný krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestu. Najmä sa nebude nikto bez svojho slobodného súhlasu podrobovať lekárskeým alebo vedeckým pokusom, pozn.) od neho vyžadujú, aby zaručil prístup ženy k interrupcii v prípadoch, keď tehotenstvo ohrozuje jej fyzické alebo duševné zdravie vrátane prípadu ťažkého poškodenia plodu.

3.3 Dohovor o právach dieťaťa

Podľa čl. 1 Dohovoru o právach dieťaťa sa za dieťa považuje každá ľudská bytosť mladšia ako 18 rokov, ak podľa právneho poriadku, ktorý sa vzťahuje na dieťa, nie je dospelosť dosiahnutá skôr.

Podľa čl. 6 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa štáty, ktoré sú zmluvnými štátmi dohovoru, uznávajú, že každé dieťa má prirodzené právo na život, a podľa čl. 6 ods. 2 dohovoru štáty, ktoré sú zmluvnými stranami dohovoru, budú zabezpečovať v maximálnej miere zachovanie života a rozvoj dieťaťa. Dohovor o právach dieťaťa teda ustanovuje neodňateľné právo na život a záväzok štátu zabezpečiť prežitie a rozvoj dieťaťa.

V kontexte čl. 1 Dohovoru o právach dieťaťa (definícia dieťaťa) je potrebné vykladať čl. 6 Dohovoru o právach dieťaťa ako právo narodeného, a nie počatého dieťaťa, aj keď to Dohovor o právach dieťaťa explicitne nevyjadruje. Vyplýva to však z definície dieťaťa, podľa ktorej sa za dieťa považuje každá ľudská bytosť, t. j. fyzická osoba schopná samostatnej ľudskej existencie. Korešponduje to aj s čl. 7 Dohovoru o právach dieťaťa,

podľa ktorého každé dieťa je ihneď po narodení zaregistrované, t. j. za dieťa sa považuje ľudská bytosť po narodení.

Tento záver neoslabuje/nespochybňuje ani preambula Dohovoru o právach dieťaťa, podľa ktorej „ako sa uvádza v deklarácii práv dieťaťa, dieťa pre svoju telesnú a duševnú nezrelosť potrebuje osobitné záruky, starostlivosť a zodpovedajúcu právnu ochranu pred narodením a po ňom“. Skupina navrhovateľov tohto textu Dohovoru o právach dieťaťa podčiarkla v osobitnom vyhlásení, že pojem „ľudská bytosť“ sa vzťahuje len na narodené osoby, čo je v súlade s dlhodobým ponímaním zakotveným vo Všeobecnej deklarácii ľudských práv. Aj jurisprudencia Výboru pre práva dieťaťa, ktorý interpretuje a monitoruje dodržiavanie Dohovoru o právach dieťaťa zmluvnými štátmi, taktiež odmieta plodu právo na život zdôrazňujúc opakovanú obavu o prístup dospievajúcich dievčat k bezpečným interrupčným službám. Výbor pre práva dieťaťa tiež vyslovil, že bezpečná interrupcia je súčasťou práva dospievajúcich dievčat na primerané zdravie alebo na základné zdravie a blahobyt. Vyzval tiež na preskúmanie štátnych praktík podľa existujúcej legislatívy povoľujúcej interrupcie zo zdravotných dôvodov s cieľom predchádzať nelegálnej interrupcii a zlepšiť ochranu fyzického a duševného zdravia dievčat. Z uvedeného tiež vyplýva, že definícia dieťaťa na účely Dohovoru o právach dieťaťa nezahŕňa plod.

V nadväznosti na tento záver možno konštatovať absenciu rozporu posudzovaných/namietaných právnych predpisov s týmto medzinárodným dohovorom, ktorým je Slovenská republika viazaná.

3.4 Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien

Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien obsahuje záväzky štátov, ktoré sú zmluvnými stranami, smerujúce k odstráneniu všetkých foriem diskriminácie žien založeného na zásade rovnosti a rešpektovaní ľudskej dôstojnosti v jednotlivých oblastiach spoločenského života, oblasť starostlivosti o zdravie a rodinu nevynímajúc.

Podľa čl. 12 ods. 1 Dohovoru o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien sa štáty, ktoré sú zmluvnými stranami, zaväzujú prijať všetky príslušné opatrenia na odstránenie diskriminácie žien v oblasti starostlivosti o zdravie, s cieľom zabezpečiť na

základe rovnoprávnosti mužov a žien, prístup k zdravotníckym službám, včítane tých, ktoré sa vzťahujú na plánovanie rodiny.

Podľa čl. 14 ods. 2 Dohovoru o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien sa štáty, ktoré sú zmluvnými stranami, zaväzujú zabezpečiť ženám vo vidieckych oblastiach právo na prístup k primeraným zariadeniam starostlivosti o zdravie, včítane informácií, poradenstva a služieb v oblasti plánovania rodiny.

Podľa čl. 16 ods. 2 Dohovoru o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien sa štáty, ktoré sú zmluvnými stranami, zaväzujú zabezpečiť na základe rovnoprávnosti mužov a žien rovnaké práva rozhodnúť sa slobodne a zodpovedne o počte a čase narodenia ich detí a mať prístup k informáciám, vzdelaniu a prostriedkom, ktoré im umožnia uplatňovať tieto práva.

Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien je v tejto oblasti koncipovaný jednak na princípe rovnoprávnosti mužov a žien a jednak na slobodnej voľbe plánovať svoju rodinu a slobodne sa rozhodnúť o počte a čase narodenia detí bez akýchkoľvek ďalších podmienok obmedzujúcich toto právo. Pritom je ale potrebné uviesť judikatúru Európskeho súdu pre ľudské práva (napr. Boso v. Taliansko, rozhodnutie z roku 2002), podľa ktorej legislatívna úprava o prerušení tehotenstva sa dotýka najmä súkromného života, tehotnej ženy - budúcej matky, pričom prerušenie tehotenstva musí zohľadňovať predovšetkým jej právo, lebo ona je predovšetkým dotknutá tehotenstvom a jeho pokračovaním alebo prerušením; práva potenciálneho otca, aj keď manžela, nemožno vykladať tak široko, aby zahŕňalo aj jeho právo konzultovať s ním túto otázku alebo podať žalobu v súvislosti s umelým prerušením tehotenstva, ktorému sa jeho manželka hodlá podrobiť.

Úloha zmluvného štátu Dohovoru o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien smeruje do premietnutia záväzkov z neho vyplývajúcich do legislatívnych, súdnych, administratívnych a iných opatrení. Znamená to, že aj tento dohovor poskytuje priestor na konštatovanie absencie rozporu posudzovaných/namietaných právnych predpisov s týmto medzinárodným dohovorom, ktorým je Slovenská republika viazaná.

4. Právna úprava umelého prerušenia tehotenstva v iných štátoch a relevantná judikatúra ústavných súdov

Zákony o interrupcii prijaté väčšinou európskych štátov rešpektujú voľbu žien počas prvého trimestra tehotenstva a chránia práva žien na život a zdravie počas tehotenstva. Tento prístup implicitne prisudzuje právam žien väčšiu hodnotu než akémukoľvek nároku v mene plodu, charakterizovanému či už ako právo alebo ochrana. Zo 46 členských štátov Rady Európy, 40 z nich dovoľuje žene prerušiť tehotenstvo v prvom trimestri bez obmedzenia alebo len so symbolickým, resp. formálnym uvedením dôvodu alebo na základe rozsiahlych terapeutických dôvodov. Prísne obmedzenia interrupcií platia len v malom počte štátov (Andorra, Írsko, Lichtenštajnsko, Malta, Poľsko a San Marino).

Výrazným posunom v nazeraní na interrupcie prešlo Nemecko. Od rozhodnutia Spolkového ústavného súdu v Nemecku (BVerfGE, 39, 1 z roku 1975), v ktorom súd konštatoval protiústavnosť vykonávania interrupcií, sa nová právna úprava o umelom prerušení tehotenstva účinná od 1. októbra 1995 a novela trestného zákona posunuli v tejto otázke, vykonanie interrupcie nie je trestné/protiprávne, musí ju vykonať lekár do uplynutia 12. týždňa tehotenstva a tehotná žena sa musí podrobiť povinnej konzultácii najneskoršie tri dni pred prerušením tehotenstva, pričom sieť konzultačných stredísk zabezpečuje štát.

Posun v nazeraní na interrupcie nastal aj vo Švajčiarsku, keď na základe uskutočneného referenda v roku 2002 sa Švajčiari vyslovili za „uvoľnenie“ podmienok ustanovených zákonom z roku 1942 a za zrušenie plošného zákazu umelého prerušenia tehotenstva. Naproti tomu referendum proti interrupciám, ktoré sa tiež uskutočnilo v roku 2002, ale v Írsku, nebolo úspešné z hľadiska „uvoľnenia“ striktného zákazu interrupcií.

Jednotlivé právne poriadky sa síce na právnom štatúte ľudského plodu nezhodujú, ale až na niekoľko málo výnimiek pripúšťajú umelé prerušenie tehotenstva aj z iných dôvodov než len za účelom ochrany života matky. Aj keď nie je v ústavnom práve európskych štátov (ale aj Kanady a USA) absolútny konsenzus na právnom štatúte nascitura, tento konsenzus sa javí byť aspoň potiaľ, že nasciturus nie je ani prevažnou väčšinou európskych ani severoamerických štátov považovaný za subjekt práva, ktorý disponuje absolútnym

subjektívnym právom na život (pozri k tomu napr. Dworkin, R. *Life's Dominion: An Argument about Abortion and Euthanasia*. London: Harper, 1993).

Čo sa týka judikatúry národných ústavných súdov, tieto sa dosiaľ pomerne často venovali právnemu statusu plodu v kontexte zákonov o prístupe k interrupciám. Navrhovatelia sa síce odvolávajú na porovnávacie právo a judikatúru niektorých ústavných súdov (Nemecko, Poľsko, Španielsko), z ktorého má vyplývať údajný európsky konsenzus o relatívne striktnom prístupe k právnej úprave umelého prerušenia tehotenstva, avšak takáto argumentácia nie je prijateľná z viacerých dôvodov. Na jednej strane je pravdou, že právo na život patrí k základným právam, ktoré sú ústavne garantované naprieč celou euroatlantickou civilizáciou. Obsah tohto základného práva sa však v jednotlivých štátoch značne líši. Okrem početne malej skupiny štátov, kde usmrtenie nascitura patrí k najzávažnejším trestným činom a prerušenie tehotenstva sa prakticky nepripúšťa (Írsko alebo Malta), existujú naopak štáty, kde prerušenie tehotenstva nie je upravené trestným právom vôbec, je zákonom garantované vo veľmi širokej miere a je dokonca uhrádzané zdravotným poistením (typicky Švédsko). Divergencie medzi ústavnými systémami potvrdzuje i to, že kým v niektorých európskych štátoch je ústavne chránené právo nascitura na život (napr. čl. 40.3.3 írskej ústavy), v iných je ústavne chránené právo ženy na umelé prerušenie tehotenstva (pozri čl. 55 slovinskej ústavy).

Oproti navrhovateľmi označeným štátom, v ktorých ústavné súdy dospeli k záveru, že prerušenie tehotenstva na žiadosť ženy bez akýchkoľvek obmedzení je protiústavné, možno uviesť celý rad štátov, kde ústavné súdy nenachádzali ani na veľmi široko koncipovanej úprave prerušenia tehotenstva (úprave obdobnej tej slovenskej) ústavný problém (napr. Rakúsko, Holandsko alebo Francúzsko). Rakúsky aj holandský ústavný súd zamietli podnet týkajúci sa „práv plodu“ na zmenu národnej legislatívy, ktorá liberalizovala prístup k interrupciám, tvrdiac okrem iného, že čl. 2 dohovoru by vôbec nemal byť uplatňovaný s cieľom ochraňovať nenarodeného. Francúzska ústavná rada v roku 1975 potvrdila francúzsky interrupčný zákon s tým, že plod nie je dieťa oprávnené podľa francúzskej ústavy. Spolkový ústavný súd v Nemecku síce rozhodol, že interrupcia by mala zostať technicky nelegálnou, zároveň však špecifikoval, že ak si tehotná žena zvolí interrupciu po tom, čo navštívila odborného poradcu, nemala by byť trestne stíhaná.

Spolkový ústavný súd v Nemecku uznal práva tehotnej ženy vrátane práva na slobodný rozvoj jej osobnosti a na telesnú integritu a život a ochranu jej dôstojnosti. V spojení s touto judikatúrou Spolkového ústavného súdu v Nemecku je aj pomerne prísna právna úprava o interrupciách flexibilná a práva plodu podriaďuje v zásade právam tehotnej ženy.

V niektorých štátoch ústavné či obdobné súdy dospeli k záveru o zákaze štátu ingerovať legislatívou do právnej úpravy interrupcií v priebehu prvých dvoch trimestrov tehotenstva, pričom tento zákaz v daných právnych poriadkoch vyplýva z práva ženy na ochranu súkromia (USA a Kanada). Napríklad v USA na základe rozhodnutia Najvyššieho súdu *Roe v. Wade* 410 U. S. 113 (1973), ako bolo potvrdené, aj keď čiastočne modifikované rozhodnutím *Planned Parenthood of Southeastern PA. v. Casey*, 505 U. S. 833 (1992), sa ústavné právo tehotnej ženy na ochranu súkromia premieta v práve ženy ukončiť svoje tehotenstvo bez nadbytočnej štátnej ingerencie, a to až do okamihu životaschopnosti plodu (teda do konca druhého trimestra tehotenstva). V mnohých európskych štátoch úprava prerušenia tehotenstva, ktorá je obdobná slovenskej úprave, nevyvolala žiadne ústavné otázky (napr. škandinávské štáty, Holandsko alebo Česká republika).

Vzhľadom na diferencovanú právnu úpravu interrupcií, ako aj ústavný rozsah garancií práva na život a práva na ochranu súkromia argumentácia porovnávaním právnych úprav a ústavným právom má viac-menej podpornú argumentačnú hodnotu.

B. Závěry ústavného súdu k ústavnosti napadnutých ustanovení zákona o umelom prerušení tehotenstva

1. Východiskovou tézou navrhovateľov je tvrdenie, že počas prvých 12 týždňov existencie tehotenstva ľudský život nepožíva žiadnu právnu ochranu. Ak by to tak bolo, zákonodarca by s ohľadom na znenie čl. 15 ods. 1 druhej vety ústavy skutočne vytvoril protiústavnú situáciu.

Pri posudzovaní tejto námietky navrhovateľov treba v prvom rade vziať do úvahy skutočnosť, že imperatív ochrany nenarodeného ľudského života vyjadrený v čl. 15 ods. 1 druhej vete ústavy treba chápať v kontexte celého právneho poriadku Slovenskej republiky a nielen zákona o umelom prerušení tehotenstva. Inak povedané, napĺňanie tejto úlohy

zákonodarcu treba posudzovať aj z hľadiska právnej ochrany nenarodeného ľudského života garantovaného inými právnymi predpismi.

Z analýzy právneho poriadku Slovenskej republiky vyplýva, že ochranu nenarodenému ľudskému životu zabezpečuje predovšetkým prostredníctvom ochrany tehotnej ženy. V tomto kontexte možno spomenúť najmä ochranu tehotnej ženy (matky) v pracovnoprávných vzťahoch. Z viacerých ustanovení Zákonníka práce smerujúcich k ochrane tehotnej ženy [pozri napr. § 55 ods. 2 písm. b) a f), § 87 ods. 3, § 98 ods. 3 písm. d), § 161 až § 164] stačí pripomenúť napr. ustanovenie § 161 ods. 2 prvá veta Zákonníka práce, podľa ktorého tehotná žena nesmie byť zamestnávaná prácami, ktoré podľa lekárskeho posudku ohrozujú jej tehotenstvo zo zdravotných príčin spočívajúcich v jej osobe. Je bez akýchkoľvek diskusií, že takáto ochrana tehotnej ženy predstavuje zároveň ochranu plodu, pričom zákonodarca v danom prípade túto právnu ochranu časovo nediferencuje na určité štádium tehotenstva. Obdobne trestné právo poskytuje ochranu života plodu po celú dobu tehotenstva (pozri § 150 až 152 Trestného zákona), hoci tak často činí tiež „len“ prostredníctvom ochrany života a zdravia matky [§ 139 ods. 1 písm. b) Trestného zákona v spojení napr. s ustanovením § 144 ods. 2 písm. d), § 145 ods. 2 písm. c) alebo § 147 ods. 2 písm. a) Trestného zákona].

Z hľadiska priamej ochrany plodu možno pripomenúť občianskoprávnu úpravu, podľa ktorej je nasciturus plne chránený, a to ex tunc, aj keď v tomto prípade je ochrana podmienená tým, že sa narodí živý (ustanovenie § 7 ods. 1 Občianskeho zákona vyjadrujúce klasickú rímskoprávnu maximu *Nasciturus pro iam nato habetur*). Majetkové práva nascitura sú taktiež nesporne chránené príslušnými ustanoveniami Trestného zákona (napr. § 212 Trestného zákona), aj keď opäť „len“ pod podmienkou, že sa dieťa narodí živé a právo k veci v skutočnosti získa. To ale nič nemení na skutočnosti, že aj uvedené ustanovenia Občianskeho zákonníka a Trestného zákona možno považovať za napĺňanie imperatívu vyjadreného v čl. 15 ods. 1 druhej vete ústavy.

Na základe uvedených príkladov, ktoré nie sú zďaleka vyčerpávajúce, možno konštatovať, že tvrdenie navrhovateľov, podľa ktorého nenarodený ľudský život počas prvých 12 týždňov existencie tehotenstva nepožíva žiadnu právnu ochranu, nie je pravdivé.

2. Jediným problémom ústavnoprávnej kvality tak zostáva ochrana nenarodeného ľudského života proti vlastnej matke. Na základe zákona o umelom prerušení tehotenstva možno vykonať umelé prerušenie tehotenstva v priebehu prvých 12 týždňov bez preukázania konkrétneho dôvodu, len na základe žiadosti ženy. Navrhovatelia to vidia ako protiústavné, keď tvrdia, že sa tak umožňuje interrupcia bez toho, aby žena „musela preukázať ohrozenie iného ústavného práva“. S tým ústavný súd nesúhlasí, a z nižšie uvedených dôvodov uvádza, že rozhodnutie o tom, či treba do právneho poriadku zakotviť v určitej obmedzenej lehote možnosť umelého prerušenia tehotenstva na žiadosť tehotnej ženy, je výlučne na zákonodarcovi, ktorý je ale pri svojom rozhodovaní, ako to bude nižšie uvedené, obmedzený požiadavkami, ktoré na neho kladie ústava.

Ústavný súd sa predovšetkým plne stotožňuje s názorom, že „život plodu je vnútorne spojený a nemôže byť izolovaný od života tehotnej ženy“ (pozri stanovisko Európskej komisie na ochranu ľudských práv, *X. v. the United Kingdom*, rozhodnuté 13. mája 1980, DR 19, 244 s.). To, že zákonodarca pristupuje k sociálnemu vzťahu medzi tehotnou ženou a nenarodeným dieťaťom špecifickým spôsobom, je aj preto plne opodstatnené a v súlade s Ústavou Slovenskej republiky (porovnaj čl. 41 ods. 2 ústavy, podľa ktorého sa okrem iného žene v tehotenstve zaručuje osobitná starostlivosť).

Zákonom o umelom prerušení tehotenstva, ktorého ústavnosť navrhovatelia spochybňujú, sa zákonodarca snaží vysporiadať na jednej strane s ústavným imperatívom v čl. 15 ods. 1 druhej vety ústavy a na strane druhej so základným právom tehotnej ženy na rozhodovanie o sebe samej, ktorá vyplýva zo základného práva podľa čl. 16 ods. 1 ústavy a taktiež podľa čl. 19 ods. 1 a 2 ústavy v interpretačných implikáciách uvedených vyššie (pozri časť A.2). Pokiaľ z tohto vyvažovania bude zákonodarcom vyvodený záver, že tehotná žena má právo bez nadbytočnej reštrikcie zo strany štátu požiadať o umelé prerušenie tehotenstva v priebehu určitej fázy tehotenstva, pričom v ďalších týždňoch až na niekoľko striktno vymedzených výnimiek už bude integrita plodu prísne chránená tiež voči samotnej matke (nie však prostriedkami trestného práva - pozri nižšie), nie je tento záver sám osebe ústavne spochybniteľný podľa názoru ústavného súdu ako nedodržanie

ústavného imperatívu daného v čl. 15 ods. 1 druhej vety ústavy, avšak len za podmienky, že sa zákonodarca pritom nedopustí neprípustného excesu.

3. Ústavný súd sa predovšetkým nemôže stotožniť s tvrdením navrhovateľov, že zákon o umelom prerušení tehotenstva neposkytuje nenarodenému ľudskému životu v priebehu prvých 12 týždňov jeho vývoja žiadnu ochranu proti matke. Zákon totiž prednostne ustanovuje mechanizmus (procedúru), na základe ktorého môže byť prerušenie tehotenstva vykonané, pričom v rámci tohto mechanizmu sa pamätá tiež na záujmy nenarodeného ľudského života. Z analýzy právnej úpravy obsiahnutej v zákone o umelom prerušení tehotenstva vyplýva, že mechanizmus vyjadrený najmä v § 7 tohto zákona pôsobí aj proti neuvážženému a skratovému rozhodnutiu ženy o umelom prerušení tehotenstva. Tento mechanizmus spočíva v štyroch následných krokoch nevyhnutných na to, aby jej bolo umelo prerušené tehotenstvo. Žena musí najprv o umelé prerušenie tehotenstva písomne požiadať. Následne sa podrobí lekárskeму vyšetreniu a absolvuje pohovor s lekárom, súčasťou ktorého musí byť aj poučenie „o možných zdravotných dôsledkoch umelého prerušenia tehotenstva“. Toto poučenie je nesporne podávané aj s cieľom pôsobiť na tehotnú ženu, aby zvážila, či neodstúpi od svojho zámeru vykonať zákrok, čím sa zaisťuje nielen ochrana zdravia ženy, ale (aj keď to citovaná časť § 7 zákona o umelom prerušení tehotenstva výslovne neuvádza) tiež ochrana nenarodeného ľudského života. Lekár je pritom zrejme najvhodnejšou osobou na realizáciu ochrany nenarodeného ľudského života a pre ingerenciu v unikátnom vzťahu medzi nasciturom a jeho matkou aj s ohľadom na text Hippokratovej prísahy, ktorú lekári tradične po tisícročia skladajú a ktorá zosobňuje základný medicínsky etický kódex, pričom z nej zjavne vyplýva zásadný etický nesúhlas lekárskeho stavu s prerušením tehotenstva. Po pohovore s lekárom musí žena trvať na zákroku (§ 7) a následne uhradiť poplatok v zmysle § 11 zákona o umelom prerušení tehotenstva. Platná úprava teda zaručuje, že vôľa ženy preváži nad ochranou nenarodeného ľudského života až po zrelej úvahe opierajúcej sa aj o relevantné medicínske informácie sprostredkované v prístupnej forme.

Navyše z ustanovenia § 11 zákona o umelom prerušení tehotenstva, ktorého ústavnosť navrhovatelia taktiež spochybňujú, možno vyvodiť, že prerušenie tehotenstva podľa § 4 tohto zákona nie je zdravotným zákrokom, ale naopak za tento zákrok sa vyberá

úhrada, čím sa domáca úprava líši od tých štátov, kde sú náklady prerušenia tehotenstva hrazené zo zdravotného poistenia.

Ústavný súd považoval tiež za potrebné pripomenúť, že domáce trestné právo už takmer šesťdesiat rokov rozlišuje unikátny vzťah nascitura a jeho matky a nechráni plod proti matke ani vtedy, pokiaľ by táto svoje tehotenstvo sama umelo prerušila alebo požiadala o to iného, alebo mu to dovolila (dnes § 153 Trestného zákona). Už samotné toto ustanovenie, ktorého ústavnosť nebola v priebehu konania pred ústavným súdom nikým spochybnená, je len ďalším argumentom k záveru, že druhú vetu čl. 15 ods. 1 ústavy nemožno chápať ako zakladajúcu absolútne subjektívne právo pôsobiace erga omnes.

4. Protiústavnosť zákona o umelom prerušení tehotenstva nie je daná ani tým, že právny režim nenarodeného ľudského života je rozdielny v závislosti na štádiu tehotenstva. Z ústavného imperatívu zakladajúceho zákonodarcovu povinnosť ochrany ľudského života pred narodením neplynie záver, že by právna ochrana plodu voči matke musela byť totožná v každej jednotlivej fáze prenatálneho vývoja (obdobne taktiež Drgonec, J. Ústava Slovenskej republiky. Komentár. Šamorín:Heuréka, 2004. 113 s.). Naopak aj z judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva (najmä *Vo v. Francúzsko*) možno vyvodiť minimálny európsky konsenzus spočívajúci vo východisku, podľa ktorého má byť nenarodený ľudský život chránený počas tehotenstva s intenzitou rastúcou postupne od počatia po narodenie. Z už uvedeného vyplýva, že na tomto východisku sú založené aj kľúčové rozhodnutia Najvyššieho súdu USA *Roe v. Wade* 410 U. S. 113 (1973) a *Planned Parenthood of Southeastern PA. v. Casey*, 505 U. S. 833 (1992).

Priebeh tehotenstva a vzťah medzi plodom a matkou možno najlepšie charakterizovať ako jednotu v dualite, keď v prvej fáze tehotenstva prevažuje skôr jednota matky a plodu, zatiaľ čo vo fázach neskorších je viac zdôraznená dualita matky a plodu. Rozlišovanie medzi jednotlivými fázami prenatálneho vývoja, čo sa týka možnosti umelo prerušiť tehotenstvo, je opodstatnené tiež pohľadom na európske právne poriadky, a to nielen na tie, ktoré umožňujú obdobne ako Slovenská republika prerušenie tehotenstva na žiadosť (napr. škandinávské štáty, Holandsko, Francúzsko, Rakúsko, Česká republika), ale aj tie, ktoré sa vyznačujú veľmi prísnyimi podmienkami na výkon prerušenia tehotenstva

(napr. Poľsko, čo sa týka prerušenia tehotenstva zo zdravotných, eugenických či právnych dôvodov, ktoré je prípustné taktiež iba v určitej prvej fáze tehotenstva) [k tomu viac A.4].

Výber dvanástich týždňov ako limit na vykonanie prerušenia tehotenstva na žiadosť matky nemožno považovať podľa názoru ústavného súdu ani za svojvoľný. Táto lehota sa odvíja od vytvárania senzibility plodu a je v súlade s prevažujúcou európskou praxou relevantného zákonodarstva štátov umožňujúcich prerušenie tehotenstva na žiadosť (eventuálne na základe sociálnej indikácie), ktorá sa obvykle pohybuje medzi 10. až 15. týždňom trvania tehotenstva. Ústavný súd súčasne vychádza z toho, že lehotu 12 týždňov je nutné považovať za dobu, ktorá so zreteľom na reálnu možnosť zistenia samotnej existencie tehotenstva poskytuje matke rozumnú možnosť na zváženie možnosti prerušenia tehotenstva a pre jeho eventuálnu realizáciu. Ak by mala byť táto lehota podstatne kratšia, nemusel by byť splnený účel (cieľ) zákona, ktorým je dať možnosť žene rozhodnúť o svojom materstve. Ak by bola lehota naopak podstatne dlhšia (napr. prvé dva trimestre tehotenstva), mohla by sa dostať do rozporu s ústavným imperatívom čl. 15 ods. 1 druhej vety ústavy, hlavne ohľadom proporcionality danej úpravy vo vzťahu k ústavnej hodnote ochrany nenarodeného ľudského života. Ústavný súd nanajvýš opätovne zdôrazňuje, že orgánom povolaným určiť príslušnú maximálnu lehotu na vykonanie prerušenia tehotenstva je zákonodarcu, pričom ústavný súd preskúmava (a nič iného optikou ústavného imperatívu vyjadrujúceho ústavnú hodnotu ani preskúmať nemôže) iba prípadný exces pri úvahe zákonodarcu, nie však to, či je daná lehota v optimálnom súlade s aktuálnym stavom poznania lekárskej vedy.

5. Navrhovatelia vo svojom návrhu argumentujú tiež históriou vzniku Listiny základných práv a slobôd. Podľa navrhovateľov história vzniku Listiny základných práv a slobôd, ktorej čl. 6 ods. 1 bol v roku 1992 doslovne prevzatý do Ústavy Slovenskej republiky, sama odpovedá na kľúčovú otázku prípustnosti umelého prerušenia tehotenstva negatívne, keď toto ustanovenie bolo prijaté s cieľom chrániť život od počatia. Navrhovatelia sa v tomto bode odvolávajú na stanoviská niekoľkých poslancov Federálneho zhromaždenia Českej a Slovenskej Federatívnej republiky pri rokovaní o návrhu listiny. K tomu ústavný súd podotýka, že argument zámerom historického ústavodarcu (metóda historického výkladu) má pri výklade ústavy len subsidiárne miesto. Podstatné nie je to, čo

jednotliví členovia ústavodarného zboru určitým ústavným ustanovením zamýšľali, ale to, aký text po prebiehajúcej diskusii prijali. Zastupiteľské zbory (ústavodarne orgány) sú tvorené desiatkami či stovkami osôb, pričom určitý subjektívny názor člena či členov zastupiteľského zboru nemožno identifikovať s objektívnym zmyslom zákona. Ostatne práve z dôvodov kolektívnej povahy zastupiteľského zboru je samotný pojem zámer zákonodarcu alebo ústavodarcu fikciou, s ktorou treba, a to hlavne v prípade súdneho prieskumu ústavnosti, zachádzať veľmi opatrne. Zároveň ústavný súd považoval za potrebné zdôrazniť, že podrobná analýza dotknutej rozpravy vo Federálnom zhromaždení Českej a Slovenskej Federatívnej republiky môže viesť aj k iným záverom, aké formulovali k „úmyslu ústavodarcu“ pretaveného do dikcie čl. 6 ods. 1 listiny navrhovateľa.

Historická metóda výkladu Listiny základných práv a slobôd má menší význam tiež preto, že k listine neexistuje žiadna detailná dôvodová správa, ktorá je pritom v európskych štátoch, čo sa týka obdobných dokumentov, obvyklá (z nedávno prijatých ústavných dokumentov napr. Poľsko). Žiadna taká podrobná správa neexistuje ani v súvislosti s analogickým ustanovením Ústavy Slovenskej republiky. Taktiež preto prijatie identického ústavného textu „slovenským ústavodarcom“ nemôže znamenať, že „slovenský ústavodarca“ sa súčasne stotožnil s názormi niekoľkých členov ústavodarného zboru - Federálneho zhromaždenia Českej a Slovenskej Federatívnej republiky. Z toho vyplýva, že pre výklad čl. 15 ods. 1 ústavy sú podstatné nie subjektívne názory niektorých navrhovateľom citovaných poslancov ústavodarného orgánu Českej a Slovenskej Federatívnej republiky prednesené pred viac ako 16-imi rokmi, ale objektívny význam samotného ústavného textu. Preto ústavný súd neakceptoval ani túto námietku navrhovateľov.

6. Na základe všetkých uvedených dôvodov ústavný súd rozhodol, že napadnuté ustanovenia zákona o umelom prerušení tehotenstva nie sú v nesúlade s označenými článkami ústavy.

III.

Posudzovanie ústavnosti napadnutých ustanovení vyhlášky

Navrhovatelia svojím návrhom namietajú aj nesúlad § 4, § 5 ods. 2 a 3 a § 9 vyhlášky s čl. 15 ods. 1 a 4 ústavy a tiež nesúlad § 2 ods. 3 vyhlášky s čl. 123 v spojení s čl. 2 ods. 2 ústavy a s § 4 a § 12 zákona o umelom prerušení tehotenstva.

1. Ústavný súd opierajúc sa o svoje doterajšie závery konštatoval, že namietané ustanovenia § 4, § 5 ods. 2 a 3 a § 9 vyhlášky vykonávajú tie ustanovenia zákona o umelom prerušení tehotenstva, ktorých protiústavnosť ústavný súd z už uvedených dôvodov nezistil. So zreteľom na to, že tieto ustanovenia nejdú ani nad rámec zákona (*praeter legem*), ani nie sú v rozpore so zákonom (*contra legem*) - a navrhovatelia to inak ani netvrdia – preto nebol dôvod na to, aby ústavný súd vyslovil protiústavnosť týchto ustanovení vyhlášky.

2. Napadnuté ustanovenie § 2 ods. 3 vyhlášky umožňuje z genetických dôvodov umelo prerušiť tehotenstvo do 24 týždňov jeho trvania. Zákon o umelom prerušení tehotenstva však v ustanovení § 4 umožňuje prerušiť tehotenstvo len do 12. týždňa jeho trvania. Podľa navrhovateľov zákonné splnomocnenie v § 12 zákona o umelom prerušení tehotenstva presne vymedzuje obsah, ktorý má upravovať podzákonný právny predpis určený na jeho vykonanie, neumožňuje však vyhláškou predĺžiť zákonnú lehotu 12 týždňov, ktorá je podmienkou toho, aby interrupcia bola vykonaná v súlade so zákonom o umelom prerušení tehotenstva.

3. Zákon rozlišuje dva druhy umelého prerušenia tehotenstva, a to na žiadosť tehotnej ženy podľa § 4 zákona o umelom prerušení tehotenstva a zo zdravotných dôvodov podľa § 5 zákona o umelom prerušení tehotenstva, pričom v rámci druhého dôvodu je ďalej rozlíšené prerušenie tehotenstva z dôvodu ohrozenia života tehotnej ženy, z dôvodu ohrozenia jej zdravia alebo zdravého vývoja plodu, alebo ak ide o geneticky chybný vývoj plodu. Tým zákon o umelom prerušení tehotenstva zakotvuje súčasne dva samostatné právne režimy úpravy prerušenia tehotenstva a v rámci druhého režimu podľa § 5 zákona ďalej tri relatívne samostatné dôvody (indikáciu ohrozenia života tehotnej ženy, indikáciu zdravotnú a indikáciu genetickú). So zreteľom na text zákona o umelom prerušení tehotenstva podmienka tehotenstva nepresahujúceho 12 týždňov v zmysle ustanovenia § 4 zákona sa vzťahuje iba na prerušenie tehotenstva na žiadosť ženy, nie však na prerušenie tehotenstva zo zdravotných dôvodov uvedených v ustanovení § 5 zákona. Zákon o umelom

prerušení tehotenstva teda prerušenie tehotenstva zo zdravotných dôvodov na rozdiel od prerušenia tehotenstva na žiadosť ženy neobmedzuje žiadnou lehotou. Robí tak iba vyhláška, ktorá v ustanovení § 2 určuje lehotu na prerušenie tehotenstva zo zdravotných dôvodov na 12 týždňov jeho trvania (§ 2 ods. 1) kedykoľvek v priebehu trvania tehotenstva, ak je ohrozený život ženy alebo ak sa zistilo, že plod nie je schopný života alebo že je ťažko poškodený (odsek 2), eventuálne z genetických dôvodov do 24 týždňov (odsek 3).

Nemožno teda hovoriť o tom, že by vyhláška *contra legem* predlžovala zákonnú 12-týždňovú lehotu na prerušenie tehotenstva z genetických dôvodov, lebo zákonná 12-týždňová lehota sa na prerušenie tehotenstva podľa § 5 zákona o umelom prerušení tehotenstva nevzťahuje. Základnou otázkou, ktorú musí ústavný súd vyriešiť, preto nie je to, či (nie) je vyhláška *contra legem*, ale to, či vyhláška tým, že v napadnutom § 2 ods. 3 stanovuje lehotu 24 týždňov, nie je *praeter legem*, teda či sa vyhláška v tomto ustanovení nepohybuje mimo rámec, ktorý jej stanovuje zákon.

4. Podľa čl. 123 ústavy ministerstvá a iné orgány štátnej správy na základe zákonov a v ich medziach môžu vydávať všeobecne záväzné právne predpisy, ak sú na to splnomocnené zákonom.

Ústavný súd už citovaný článok ústavy interpretoval, keď uviedol, že „vláda ani ministerstvá a iné orgány štátnej správy nemôžu vydať všeobecne záväzný právny predpis upravujúci spoločenské vzťahy, ktoré národná rada neupravila zákonom. Všeobecne záväzným právnym predpisom orgánu výkonnej moci nemožno upraviť spoločenský vzťah vo väčšom rozsahu, než ustanovuje zákon, ani spôsobom odporujúcim zákonu“ (PL. ÚS 7/96).

Nad rámec citovaného ústavný súd zdôraznil, že zo základných ústavných princípov i konkrétnych ustanovení ústavy obsahujúcich odkazy na zákonnú úpravu možno vyvodiť, že všetky základné spoločenské vzťahy, ktoré nie sú upravené priamo v ústave, musia byť upravené zákonom. Vyplýva to najmä z demokratického charakteru tvorby práva a poňatia princípu delby moci medzi zákonodarnou a výkonnou mocou v Slovenskej republike.

Súčasne sa tým chráni jednotlivec pred ľubovôľou verejnej moci (k tomu porovnaj najmä čl. 13 ústavy).

Zo zákona musí byť jasný obsah, účel a rozsah pôsobenia orgánov výkonnej moci. Rozsah minimálneho zákonného základu nemožno stanoviť vo všeobecnej rovine, tento totiž bude vždy vykazovať odlišnosti podľa predmetu právnej úpravy. Do akej miery zákonodarca túto oblasť minimálneho zákonného základu využije, závisí hlavne na tom, ako posúdi jej potrebnosť, pričom táto hranica je premenná. Je nutné pritom pamätať na účel a zmysel vydávania aktov exekutívy. Do ich sféry patria predovšetkým veci, ktoré zákonodarca vzhľadom nepodstatnými z hľadiska zákonnej formy, a preto ich priamo neupravil, ale ktorých právna úprava, hoci druhotnou normou delegovaného orgánu, je však napriek tomu nutná alebo aspoň vhodná, či účelná. V neposlednom rade ide taktiež o veci nepredvídateľné vo chvíli prijatia zákona, teda o veci, ktoré môžu podliehať zmenám, ale rovnako podrobnosti hlavne technického či vysoko expertného charakteru a pod.

5. Podľa ustanovenia § 12 zákona o umelom prerušení tehotenstva, ktoré je východiskom napadnutého ustanovenia vyhlášky „Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej (...) republiky vydá všeobecne záväzný právny predpis, ktorým podrobnejšie upraví podmienky pre umelé prerušenie tehotenstva, postup pri prejednávaní umelého prerušenia tehotenstva a výšku príplatku a podmienky jeho platenia. (...)“

Základnou otázkou v situácii, keď zákon o umelom prerušení tehotenstva nestanovil pre žiadnu z indikácií podľa § 5 vyhlášky lehotu na uskutočnenie umelého prerušenia tehotenstva, je teda to, či stanovenie lehoty na umelé prerušenie tehotenstva na základe genetickej indikácie v dĺžke 24 týždňov je *praeter legem* s ohľadom na text zákona a citované zákonné splnomocnenie. Zákonným základom na stanovenie tejto lehoty môže byť s ohľadom na text citovaného § 12 zákona o umelom prerušení tehotenstva len úloha ministerstva zdravotníctva podrobnejšie upraviť podmienky na umelé prerušenie tehotenstva. Kľúčovou otázkou v zmysle už uvedeného je teda to, či stanovenie lehoty musí alebo nemusí byť upravené zákonodarcom, t. j. zákonom. Pri kladnej odpovedi na túto otázku by bol daný dôvod na zrušenie napadnutého ustanovenia vyhlášky, čím by súčasne

so zreteľom na mlčanie zákona vznikla medzera v zákone vo vzťahu k lehote na uskutočnenie umelého prerušenia tehotenstva z genetických dôvodov.

6. Stanovenie lehoty na vykonanie prerušenia tehotenstva z genetických dôvodov nesporne nemožno v zmysle uvedených úvah označiť za vec, ktorú zákonodarca považoval za nepodstatnú z hľadiska zákonnej formy, a preto ju priamo neupravil. Podľa ústavného súdu nejde ani o vec, ktorá nie je celkom predvídateľná v dobe prijatia zákona, ktorá by spočívala iba na expertnej úvahe ministerstva. Nemožno argumentovať ani tým, že zákonodarca, pokiaľ lehotu na prerušenie tehotenstva podľa ustanovenia § 5 zákona o umelom prerušení tehotenstva neupravil, súčasne rozhodol, že bližšie stanovenie tejto lehoty je vecou expertnej úvahy ministerstva. Takéto rozhodnutie, aj keby ju snád zákonodarca skutočne chcel urobiť, je totiž mimo jeho právomoci. Lehota na vykonanie prerušenia tehotenstva totiž predstavuje podľa názoru ústavného súdu natoľko podstatnú otázku zákonnej úpravy, ktorá musí byť upravená iba zákonom, a preto je úprava podzákonnou normou vylúčená. To napokon vyplýva tiež z výkladu ustanovenia čl. 13 ods. 2 ústavy, lebo určením lehoty na vykonanie prerušenia tehotenstva z genetických dôvodov sa obmedzuje základné právo ženy na súkromie a na ochranu jej psychického zdravia, a to na základe vyvažovania s ústavnou hodnotou podľa čl. 15 ods. 1 druhej vety ústavy. Vyvažovanie tohoto typu musí byť vykonané zákonodarcom (zákonom), a nie exekutívou.

7. Z uvedených dôvodov ústavný súd dospel k záveru, že ustanovenie § 2 ods. 3 napadnutej vyhlášky vybočilo z medzí zákona, lebo ministerstvo nevydalo v tomto ustanovení vyhlášku v rámci medzí ustanovených zákonom a na základe splnomocnenia § 12 zákona o umelom prerušení tehotenstva. Pre poriadok ústavný súd taktiež zdôrazňuje, že svojím nálezom nijako nespochybňuje genetický dôvod prerušenia tehotenstva, jeho ústavnosť ani samotný návrh, a navyše dodáva, že na opodstatnenosti prerušenia tehotenstva z tohto dôvodu existuje celkom prevažujúci európsky konsenzus. Pri stanovení lehoty na prerušenie tehotenstva z genetického dôvodu zákonodarca musí vychádzať z najmodernejších medicínskych poznatkov a súčasne rešpektovať ústavné princípy a hodnoty v zhode so závermi uvedenými v tomto náleze.

IV.

Z dôvodov uvedených v častiach II a III tohto nálezu ústavný súd rozhodol tak, ako to je uvedené vo výrokovvej časti tohto rozhodnutia.

Dňom vyhlásenia tohto nálezu v Zbierke zákonov Slovenskej republiky stráca ustanovenie § 2 ods. 3 vyhlášky Ministerstva zdravotníctva Slovenskej socialistickej republiky č. 74/1986 Zb. v znení zákona č. 98/1995 Z. z., ktorou sa vykonáva zákon Slovenskej národnej rady č. 73/1986 Zb. o umelom prerušení tehotenstva v znení zákona č. 419/1991 Zb., účinnosť.

Ak Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky neuvedie ustanovenie § 2 ods. 3 vyhlášky Ministerstva zdravotníctva Slovenskej socialistickej republiky č. 74/1986 Zb. v znení zákona č. 98/1995 Z. z., ktorou sa vykonáva zákon Slovenskej národnej rady č. 73/1986 Zb. o umelom prerušení tehotenstva v znení zákona č. 419/1991 Zb., do súladu s Ústavou Slovenskej republiky, stráca po šiestich mesiacoch od vyhlásenia tohto nálezu v Zbierke zákonov Slovenskej republiky platnosť.

Podľa § 32 ods. 1 zákona o ústavnom súde sa k rozhodnutiu pripájajú odlišné stanoviská sudcov Jána Auxta, Petra Brňáka, Jána Lubyho, Lajosa Mészárosa a Rudolfa Tkáčika.

P o u č e n i e : Proti tomuto rozhodnutiu nemožno podať opravný prostriedok.

V Košiciach 4. decembra 2007